

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**CESTY DNEŠNÍ MLÁDEŽE K HANÁCKO-
SLOVÁCKÉMU FOLKLORU**

Kvalitativní výzkum v obci Morkůvky

Bakalářská práce

Kulturní antropologie

Autor: Eliška Studená

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Cesty dnešní mládeže k hanácko-slováckému folkloru“
vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce doc. Mgr. Martině Ciché, Ph.D. za veškerou pomoc se psáním této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu v průběhu realizace práce.

Anotace

Jméno a příjmení: Eliška Studená

Katedra: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Obor studia: Kulturní antropologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.

Rok obhajoby: 2017

Název práce: Cesty dnešní mládeže k hanácko-slováckému folkloru

Anotace práce: Bakalářská práce se zabývá postojem a vnímáním hanácko-slováckého folkloru dnešní mládeží v obci Morkůvky. Mezi dílčími tématy je také vztah dnešní mládeže k folkloru v kontrastu s moderní společností, neboť žijeme v době, kdy již vymizely původní motivace k tvorbě či předávání folklorní tradice z generace na generaci. Dostáváme se do času, ve kterém již folklor přestává plnit svou původní roli a stává se v mnoha případech svou druhou existencí neboli folklorismem se zaměřením na estetickou či zábavní funkci. V teoretické části jsou definována a popsána jednotlivá hesla jako jsou tradice, folklor, hody, kroj a mládež, též je představen kraj Hanáckého Slovácka a obec Morkůvky jako oblast výzkumu. V praktické části jsou popsány techniky sběru dat, dále pomocí otevřeného kódování jsou analyzována data a jsou shrnuty veškeré poznatky.

Klíčová slova: etnologie, folklor, vesnice, hody, kolektiv

Title of thesis: Paths of contemporary youth to Hanakian Moravian Slovakia folklore

Annotation: The thesis deals with the attitude and perception of Hanakian Slovakia folklore of a contemporary youth in Morkůvky. Between the sectional themes are also the relationship of contemporary youth to folklore in contrast with a modern society, because we live in a time, the original motivation to creation or transmission of folklore tradition from generation to generation has disappeared. We are heading to the times, folklor stops to fulfill its original role and becomes in many cases its second existence or folklorism with a focus on aesthetic or entertainment function. In the theoretical part are defined and described particular headwords as are tradition, folklore, feast („hody“), folk costume and youth. Hanakian Slovakia region and the village Morkůvky as an area of the research are also described. In the practical part are described data collection techniques and, using open coding, the data are analyzed and all findings are summarized.

Keywords: ethnology, folklore, village, feast, group

Názvy příloh: CD příloha s mapou a obrazovými i zvukovými daty

Počet literatury a zdrojů: 20

Rozsah práce: 54 s. (112 845 znaků včetně mezer)

OBSAH

Anotace	1
ÚVOD	1
1. Mládež	3
1.1. Důležitost vztahů v adolescenci a začínající dospělosti	3
1.2. Potřeba mládeže k zachování paměti	3
2. Tradice a hody	4
2.1. Vymezení pojmu „tradice“ v kultuře	4
2.2. Lidová kultura	5
2.2.1. Původní folklor	5
2.2.2. Přejchod folkloru k folklorismu na vsi	7
2.2.3. Lidová kultura a dnešní mládež	8
2.2.3.1. Chasa	9
3. Vymezení pojmu hodů	10
3.1. Tradice krojovaných hodů	11
3.1.1. Hodový obřad jako formální stránka obyčej	11
3.2. Průběh hodů	12
3.2.1. Máje	14
4. Kraj Hanáckého Slovácka	15
4.1. Geografické vymezení kraje Hanáckého Slovácka	15
5. Hanácko-slovácký kroj	17
5.1. Historie kroje	17
5.2. Složení ženského svobodného slavnostního kroje	18
5.2.1. Kroj sklepnice	19
5.2.2. O přípravě kroje	19
1. Metody a techniky sběru dat ve výzkumu	20
1.1. Výzkumné otázky	20
1.2. Metody ve výzkumu	20
1.3. Pozice výzkumníka	21
2. Popis místa - obec Morkůvky	23
2.1. Chasa a stárci v Morkůvkách	23
3. Analýza dat	24
3.1. Představení participantů a počáteční cesta k folkloru	24
3.2. Podpůrné systémy identity mládeže	25
3.2.1. „Spoluorganizátorky“ hodů	25
3.2.2. Rodina	26
3.2.4. Být v partě	28
3.2.5. Tradice a změna	30
3.2.6. Pojetí jinakosti	31
3.3. Hodová slavnost jako vyústění motivací k folkloru	38
3.3.1. Průběh hodů	40
3.3.2. Kroj jako součást hodů	42
4. Diskuze	44
5. Negativa výzkumu	46
Závěr.	47
Slovník pojmů k bakalářské práci	49

Literatura a zdroje:	52
----------------------------	----

ÚVOD

K napsání bakalářské práce s tématem cesty k folkloru mě inspirovalo mé vlastní působení v oblasti folkloru, konkrétně v cimbálové muzice Eliška a také jako spoluorganizátorství hodů ve vsi Uherčice na jižní Moravě. Člověk, který se v této oblasti pohybuje, se stěží nesetká s jejími různými projevy, které se tolik dotýkají antropologie v jejím integrálním měřítku. Z hlediska psychologické antropologie můžeme studovat folklorní událost jako volnočasovou aktivitu, při které sledujeme zábavní, relaxační funkci. V těsné blízkosti psychologického zkoumání kolektivu je oblast sociální, kde se před námi vynořuje téma kolektivního sdílení při scházení se k přípravám na nadcházející folklorní slavnost, též pozice mládeže v obci i v širší společnosti. Co se týká kulturní antropologie, máme před sebou zaměření na kulturní i genderovou identitu. Jak se zpívá v písni „*Potřikrát sem na okénko ťukal a na svoju frajářečku volal...*“ dozvídáme se hned na okraj o dichotomických zvycích týkajících se mužů a žen na vsi, ale i ve městě. Nelze vynechat ani symboly, např. máje, která je dle E. Bugiela běžná i v Japonsku, Peru, Mexiku, nebo i úzce vymezené šířky sukně u slavnostního kroje, která zdůrazňuje ženskost. U mužského kroje zase můžeme vidět, že zdůrazňuje mužnost ramen a cílí na „biologické pudy“. O hodových attributech a krojích mnoho povědí práce D. Sůkalové při Masarykově univerzitě v Brně na Ústavu evropské etnologie, z dřívějších autorů jsou stále inspirativními bratři A. a V. Mrštíkové v dvojdílném literárním díle *Rok na vsi* a A. Šebestová s knihou *Lidské dokumenty*. Z antropologie náboženství zmíním opět písně. Těžko říct, nakolik v kraji, kde bylo křesťanství výraznou součástí ideálů lidí žijících autentickým folklorem na vsích, má dnes hodnotu píseň „*S Pánem Bohem, idem od vás*“ nebo slova písně „*Pime vínečko, dobré je, dobré je, a kdože nám ho naleje, naleje, naleje nám ho svatý Ján, svatý Ján, požehná nám ho Kristus pán, Kristus pán*“. Jisté ale je, že s folklorem na vsi, podle bratrů A. a V. Mrštíků, byla neodmyslitelně spjata i náboženská atmosféra např. Dušiček, ale i formou vzdání díky za hody.

Zúžíme-li zkoumání na partikulární kulturní antropologii, zjišťujeme, že o tématu folkloru píše např. F. Boas (...) podle nějž folklor “zrcadlí ve svém obsahu materiální způsob života člověka a může sloužit jako přímý prostředek studia jeho materiální kultury a duchovního života.” (Boas. In: Sirovátka, Leščák, 1982, s. 70) Tvrdil, že folklor ukazuje kulturní rozdíly i podobnosti. Americká studia rozvíjela

evolucionistickou teorii antropologie a zavrhl důležitost umělecko-estetické orientace folkloru a zaměřila se postupně např. na kontext a funkci folkloru jako posilnění obřadových norem. Folklorní tematikou se zabývali i evropští antropologové jako např. B. Malinowski a A. R. Radcliffe-Brown reprezentující anglický funkcionalismus.

Téma folkloru je v obcích Hanáckého Slovácka stále živé a je mi blízké zvláště v době moderních technologií a výkonnosti, která bývá považována za záruku dobrého života, ačkoliv toto je diskutabilní. Hody jako součást folklorních tradicí mohou budit dojem zastavení se v čase, vrácení se o několik desítek let zpátky, kdy lidé neřeší práci, ale vrací se ke svým kořenům v textech lidových písní, apod. Toto „vrácení se“ může být výrazem úcty k minulosti nebo potřeby zachování tradice. Na vsi se ale jedná ještě o něco jiného, protože například obec Morkůvky nejeví známky toho, že by v ní měla být zachráněna tradice. Tam se například hody pořád žije, což se objevuje i v jiných vesnicích. I o tom, jak vnímají ti, kteří na oblasti folklorní participují, tyto otázky, je tato bakalářská práce. A také je potřeba zdůraznit, že tyto otázky vůbec nemusejí být kladeny, protože participanté na folklorním „světě“ možná nevnímají folklor jako něco zvláštního, ale berou ho jako přirozenou součást života.

V teoretické části jsou popsána jednotlivá hesla, kterými jsem se dále zabývala v praktické části, tedy hesla ‚mládež‘, ‚folklor‘, ‚Hanácké Slovácko‘, apod. Definován je též pojem tradice, neboť tradice sehrává úlohu v úvahách mladých dívek. V praktické části jsou pak nastoleny otázky, na které participantky odpovídají a vedou rozhovor zčásti svým směrem, když postupně odkrývají svoji cestu k folkloru a postoje k jevům ve folkloru se vyskytujícím.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Mládež

V této práci jako mládež definujeme mladé lidi ve věku od patnácti do šestadvaceti let, horní hranici si stanovujeme takto zvláště proto, že v kroji v Morkůvkách chodí i studenti vysoké školy. Ty například Vágnerová nepovažuje ještě za dospělé lidi v plném slova smyslu.¹ Adolescenty definujeme jako členy společnosti od 15 do 20-22 let.²

1.1. Důležitost vztahů v adolescenci a začínající dospělosti

Mládež formuje svoji identitu hlavně v komunikaci a sdílení s druhými. Podle N. J. Cobbové *„adolescenti obou pohlaví vypracovávají své identity v kontextu pokračujících výrazných vztahů s ostatními a muži i ženy čelí intimitě jako centrálnímu problému vedoucímu k dospělosti.“* (Cobb, 2010, s. 173) Autorka též zdůrazňuje, že adolescenti nemohou čerpat pocit sebehodnoty od rodičů ani z toho, že jsou výdělečně činní, nejvíce jim tedy pomáhají přátelé, aby se cítili dobře sami se sebou.³ V období dospívání se lidé často snaží být „jako někdo“, berou na sebe různé role, nastavují si cíle, jací by chtěli být a snaží se jich dosáhnout.⁴ Zvláště v pozdní adolescenci jsou už ale např. dívky více jisté samy sebou a mají lepší sociální dovednosti, dovedou lépe chápat i individuality svých přátel.

1.2. Potřeba mládeže k zachování paměti

Vzpomínky jsou pro život každého jedince důležité, někdy mají přesah až několik generací dopředu. Díky orálnímu vyprávění se přechovávaly po staletí i zvyky a tradice v rodinách i ve větším společenském měřítku. *„Mladí jedinci a mladá generace interiorizují to, co je ve společnosti živé, či co mladí za živé považují. Hodnoty, ideje, názory, postoje a znalosti, které nepovažují za nosné, nepřebírají a neosvojují je. Tento mechanismus se však neuplatňuje totálně, ale strukturovaně, od odmítnutí celou mladou generací až po odmítnutí pouze některou sociální či vzdělanostní skupinou.“* (Sak, 2000, s. 46)

¹ Srov. Vágnerová, 2005, s. 326

² Srov. Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 143

³ Srov. Cobb, 2010, s. 210

⁴ Srov. Tamtéž.

2. Tradice a hody

Stěžejní částí této práce je i téma hodů, které bývají na vsích vrcholem roku. I pro mladé lidi jsou hody jednou z motivací k účasti ve folklorní oblasti. K hodům se váží i povinnosti vesnické mládeže, která je často pořádá, během roku. Patří sem nácvik tanců, písní, apod. Hody dříve ukončovaly zemědělský rok, dnes je moderní společnost bere spíše jako vesnickou zábavu či slavnost. Pro některé jedince jsou však hody stále udržovanou tradicí, bez které by se neobešli.

2.1. Vymezení pojmu „tradice“ v kultuře

V každé kultuře existuje tradice jako souhrn hodnot „*přecházejících z jedné generace na druhou a tvořících souvislý vztah k minulosti.*“ (Příruční slovník jazyka českého, 1951, s. 188) Lidé mají přirozenou touhu tradice vytvářet, nejspíše i proto, že mají v sobě touhu po stálosti. Dle J. Krupkové přejímá „*generace z předcházející generace jevy zčásti neuvědomované a dále je hodnotí.*“ (Krupková, 1991, s. 37) J. Krupková rozlišuje jevy, které přijímáme na základě soudobé společenské potřeby. Dále jevy, které hodnotíme a prostřednictvím nichž si utváříme vztah k vlastní minulosti, k minulosti své společenské skupiny, národa apod. O tom, jestli bude tradice pokračovat, zanikne nebo se z ní stane běžný jev, zase rozhodují potřeby společnosti. Jednou z nich je potřeba lidí se sdružovat a bavit se, což už se děje nejspíše od začátku dějin lidstva. Lidé mohou utužovat své vztahy. „*Za předpokladu, že jevy této kategorie (tradice - pozn.aut.) jsou adekvátní soudobé společenské potřebě, vykazují oproti běžným jevům subsystému kulturního dědictví poměrně větší stabilitu v čase i ve formě, posilovanou celou řadou velice účinných emocionálních složek vědomí.*“ (Krupková, 1991, s. 38) Tradice se mohou vázat na rok a jeho fáze, někdy vznikají právě za účelem oslavení nebo zvýraznění dne nebo určitého ročního období. Můžeme chápat pojem tradice i jako rituál v rodině, opakovanou činnost, např. každoroční Silvestr na určitém místě se stále stejnými lidmi. My se budeme zabývat tradicí ve více měřítkách, protože hodů a folkloru se týká i rodinná tradice, např. pečení koláčů před hody, zároveň i tradice vesnická – hody, také tradice mezi vesnicemi, kdy na hody přicházejí přespolní krojovaní stárci.

K přirozenému vývoji lidstva patří ještě touha po změně, která narušuje touhu po stálosti, hlavní motivaci k udržování tradice. Tato touha v tradici znamená několik možností. Jednou z nich je výše uvedená varianta, že tradice zanikne úplně. Lidé mohou chtít v tradici vytvořit nějakou inovaci, např. přidáním prvku nebo jeho odebráním. V Morkůvkách např. již několik let skládá skupina obyvatel nové sloky k textu, který zpívají při tanci zavádky. Původní text o šesti částech má jinak tradiční podobu již mnoho let. Právě zavádka prošla v průběhu let řadou změn, Páleníková popisuje změny od roku 1900 do roku 2007, kdy na začátku byly všechny dívky „zaváděny“ k chlapcům a teprve potom se začal tanec dokola.⁵ Nyní stárci chodí za každým párem i nezadanými lidmi, aby tančili se stárkami v menších kolečkách. Změna, která je na první pohled zřejmá, je v krojích, jak bude uvedeno v kapitole o hanácko-slováckém kroji.

2.2. Lidová kultura

Pod pojmem lidová kultura dnes můžeme nalézt velkou škálu rozmanitých hudebních souborů, ale také původních popěveků pracujících rolníků na poli i názor, že lidová kultura je jev ohrožený zánikem.⁶ V této oblasti jsou již od přelomu 19. a 20. století vytvářeny nebo obnovovány materiály a tělesa jako snaha o její záchranu. „Výsledkem jsou četné folklorismy (folklorní novotvary – pozn. aut.), na jejichž tvorbě se etnografové podílejí.“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 485)

2.2.1. Původní folklor

Pojem folklor vznikl z anglického folk /lid/ a lore /vědomosti/. S tímto pojmem si lidé mohou spojovat více věcí. Může jít o lidové umění, někdo si představí malé děti v krojích tančící za doprovodu hudebního souboru, např. cimbálové muziky, což je seskupení hudebníků hrajících popořadě na housle, kontrabas, cimbál, často se v souboru vyskytuje ještě klarinet a viola. Tato představa by se již ale v dnešní době, pokud ji dáme do kontextu vystoupení předškolních dětí na „folklorním festivalu“, dala zařadit do oblasti folklorismu neboli druhé existence folkloru v moderní společnosti, viz dále. Folklor nebo širší pojetí lidové kultury se přibližuje spíše všednímu životu, ve

⁵ Srov. Páleníková, 2009, s. 69-71

⁶ Srov. Brouček, Jeřábek, 2007, s. 485

kterém je tradiční vědění jednotlivců nebo skupin lidí přijímáno a předáváno těmito skupinami či jednotlivci dříve zejména ústní komunikací.⁷ Sepjetí folkloru s každodenností života je dáno jak geograficky, tak ekonomicky, apod. Dle S. Broučka a R. Jeřábka (2007) folklor „*fungoval také jako znak (sociální skupiny, věku, pohlaví, regionu) a v lidovém společenství plnil funkci komunikativní, magickou, zábavní, obřadní, estetickou, kontaktní, referenční, ekonomickou.*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 219) Folklor neměl v minulosti žádnou doktrínu ani z něj nevzešla žádná teorie⁸, byl tradován ve velké míře orálně z generace na generaci.

Někteří autoři uvádějí, že folklor jako soubor obyčejů, tradic, obřadů, atd. je vytvářen zpravidla nevzdělaným, primitivním lidem. Toto mírně zavádějící tvrzení je vlastní zejména snaze o národní obrození v době buržoazie. „*Bylo to pochopení jednostranné, protože vyzdvihování etnické osobitosti mělo romantický podtón, který nic neříkal o skutečném sociálním postavení jeho nositelů, ani o příčinách existence takových forem kultury.*“ (Sirovátka, Leščák, 1982, s. 12) Autor tím předestírá i fakt, že nositeli lidové tradice byli rolníci, řemeslníci, ale i studenti nebo měšťtí sluhové.⁹ Např. u rolnictva bylo zvykem být soběstačný ve výrobě a pěstování pokrmů, rolníci nepotřebovali často ani řemeslnou pomoc při obstarávání obydlí. Pohybovali se tudíž pouze ve svých „*pracovních, společenských i uměleckých relacích*“ (Sirovátka, Leščák, 1982, s. 12)

Mezi folklorní projevy tak patřily třeba i popěvky při práci na poli, pohádky dětem a říkanky dětí, ale právě i slavení hodů nebo poutě jako výroční cesty často na svátek patrona, kterému byl zasvěcen místní kostel v dané obci.

P. Bělíček říká v opozici k názoru, že folklor je izolovaným jevem malé skupiny, které se nedotkne kultura jiné společenské skupiny, že „*folklor se nevyvíjí procesem imanentního autonomního vývoje nezávisle na společenském celku, ale je dynamickou funkcí pohybu celé společnosti, která sebereflexí společenských tlaků ve fiktivně magické formě dynamicky mobilizuje chod a pohyb.*“ (2001, s. 26)

⁷ Srov. Blank, 2013, s. xiv

⁸ Srov. Varagnac In: LIDOVÁ KULTURA Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, s. 219

⁹ Srov. Sirovátka, Leščák, 1982, s. 14

Podle S. Broučka a R. Jeřábka¹⁰ patří k základním znakům folkloru synkretičnost, což je vzájemná provázanost jeho jednotlivých složek, např. tance s hudbou, včetně písňe, obřadem a oděvem. Dalším znakem folkloru je podle nich vazba na emotivnost, gesta a dramatický projev interpreta.

2.2.2. Přejchod folkloru k folklorismu na vsi

V dnešní době už původní folklor téměř vymizel. Dostáváme se ke stylizovanému folkloru, k folklorismu. Některé soubory, ať už taneční nebo třeba zpěvácké, sice svou činností oživují tradiční folklor, ale už není zřejmé, jestli můžeme mluvit o autentickém folkloru nebo jeho druhé existenci neboli folklorismu.

Rozdíly mezi folklorem a folklorismem jsou podle O. Sirovátky a M. Leščáka následující (1982):

- 1) *Proti kontaktní komunikaci, vázané na místo a čas realizace folklorního díla, jsou projevy folklorismu podřízené formám technické komunikace a institucionální organizovanosti;*
- 2) *Proti neformálnímu a spontánnímu životu folkloru stojí vědomá stylizace folkloru;*
- 3) *Proti současným projevům, které žijí ve folklorní tradici, upřednostňuje folklorismus archaické jevy lidové kultury;*
- 4) *Proti životu autentického folkloru v malých sociálních skupinách je folklorismus projevem masové kultury;*
- 5) *Proti variabilitě folkloru se folklorismus vyznačuje určitou uniformitou;*
- 6) *Proti spontánnosti folkloru stojí institucionálně usměrňovaný a organizovaný folklorismus. (Sirovátka, Leščák, 1982, s. 254-255)*

Se změnou vnímání folkloru a přechodu k folklorismu se změnila i podstata jeho prvků, tedy tance, zpěvu, kroje a lidové slovesnosti, stejně tak i obřadů a krojovaných akcí. I tance např. dostaly svou scénickou formu a už se nejednalo jen o projev pocitů tanečníka, nýbrž o snahu zachovat povědomí o lidovém tanci, který se

¹⁰ Srov. Brouček, Jeřábek, 2007, s. 219

vytrácel. Zájem o něj velmi vzrůstal a vznikaly folklorní soubory. Názor, že vesnické soubory jsou ještě autentickým folklorem a městské soubory už nazveme stylizovaným folklorem, jiným, možná lichotivějším¹¹ označením pro folklorismus, se objevuje např. v *Národopisném revue* z roku 1980.¹² Podle H. Bausingera (1979) je folklorismus „užitý národopis včerejška“ (Bausinger, 1979, s. 219). Dle něj národopisci jsou vůči folklorismu národopisci někdy skeptičtí např. proto, že projevy lidové tradice jsou vytrženy ze svého původního prostředí a jsou prezentovány ve zcela jiném kontextu.¹³ V průběhu výzkumu v obci Morkůvky se na toto téma objevilo několik skutečností, co se týče interpretace průběhu hodů, kroje a názorů na ně, viz dále.

2.2.3. Lidová kultura a dnešní mládež

K rozvíjení identity a vztahů mládeže velmi přispívá její způsob trávení volného času. V něm se mohou mladí lidé např. setkávat se svými kamarády, sportovat nebo věnovat se jiné činnosti. B. Hofbauer charakterizuje volný čas jako činnost „do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

V kruzích lidové kultury někdy děti už od svého útlého věku chodí např. do hudebních či tanečních souborů, pokud se vydávají nebo je rodiče směřují tímto směrem. Na vsích jako jsou Morkůvky existují dnes spíše vzácnější pospolitosti mládeže, které se scházejí během roku, někdy pouze za účelem setkání se a sdílení společných chvil. Poté, v období kolem krojovaných slavností roku také za účelem jejich přípravy, tzn. nácviku tanců, přípravy materiálních věcí, např. sól, viz dále.

Už za období socialismu a komunismu v naší zemi se zdůrazňovaly dvě funkce lidové kultury: jako prostředek stabilizace mezilidských vztahů a jako nástroj ovlivňování mladé generace.¹⁴ Dle L. Gawlika je lidová kultura dokonce „*garantem generační návaznosti a kompaktnosti kulturního rozvoje hluboko do minulosti a inspiračním činitelem do budoucnosti.*“ (Gawlik, 1980, s. 20)

¹¹ Srov. Mička, 2005, článek Folklor nebo folklorismus?

¹² Srov. Frolec, 1980, článek 35 LET MEZINÁRODNÍHO FOLKLORISTICKÉHO FESTIVALU VE STRÁŽNICI, s. 88

¹³ Srov. Bausinger, 1970, článek „Folklorismus“ jako mezinárodní jev, s. 219

¹⁴ Srov. Gawlik, 1980, s. 19

2.2.3.1. Chasa

Tradiční pospolitosti na vsi neboli mládeže, která pak pořádá hody např. spolu s TJ Sokol, jako v Morkůvkách, se říká chasa. Pojem pochází už z období středověku, jeho významy se měnily. Na Nymbursku např. dříve pojem označoval mladou služebnou čeleď, jinde se názvem chasa rozuměla svobodná mládež, ale měnila se dolní věková hranice. Někde do chasy vstupovaly děti už ve věku 14-ti let, jinde např. u děvčat až poté, co vyšly školu.¹⁵ Chasa je podpůrnou částí organizace hodů, v Morkůvkách mládež v chase doplňuje mezery, které nestačí stárci zaplnit svou činností. Zvou tedy např. do kroužků při Dětském sóle, kdy tančí krojované i svátečně oblečené děti s dívkami z řad chasy i stárků. Dětské sólo se tančí v neděli. Chasa se účastní i slavnostních pochodů.

2.2.3.2. Stárci a stárky

Stárek a stárka jsou ikony hodů v každé vsi. Ostatní mladí lidé z chasy jim pomáhají s přípravou a průběhem hodů, oni jsou ale reprezentanty v hodovém průvodu. V Morkůvkách bývají čtyři páry, pátý pár se skládá ze sklepníka a jeho družky, o nichž se zmíníme ještě v kapitole o krojích. V průběhu hodů nosí lidový kroj, jehož podoba závisí na kraji i vesnici. Kromě hodů pořádají např. v Morkůvkách i ostatní krojované akce jako je krojovaný ples, Velikonoční zábava a burčáková zábava. Každý z postů, jak jdou za sebou, tedy první stárka, druhá stárka, atd. má svoji úlohu. Dva přední posty jsou nejnáročnější, zvláště v průběhu hodů. V Morkůvkách je zajímavé to, že stárci si své posty drží po dobu celého roku až do chvíle, kdy se zvolí noví stárci a stárky, což bývá zpravidla na začátku července. Kroj děvčat tvoří několik sukní, oblékají se proto před slavností déle než chlapci, kteří mají jen jedny kalhoty a celkově jednodušší kroj.

¹⁵ Srov. Brouček, Jeřábek, 2007, s. 296

3. Vymezení pojmu hodů

„Staré označení ‚hody‘ je jasné a jednoznačně nás směřuje k pozemským prožitkům.“ (Langhammerová, 2004)

Hody jsou *„soubor obyčejů, zábav a her, k nimž se vážou zvláštní písně, tance a taneční hry, ale i pečivo, obřadní předměty, oblečení a ozdoby hodovníků.“* (Langhammerová, 2004) Slavnosti začínají na jižní Moravě již v červnu, ačkoliv podle tradice se hody blíží spíše posvícenským slavnostem z dřívější doby.

V historii se podle křesťanské tradice konala pout' a posvícení. *„Podle církevních pramenů a názorů jazykovědců je slovo odvozeno od ‚posvěcení‘ – myšleno ve smyslu posvěcení místního kostela, na jehož výroční památku se slavnost koná.“* (Langhammerová, 2004) Hody jsou většinou spojeny právě s posvícením, které dříve znamenalo pro lidi z vesnice zakončení zemědělského roku. Čas, kdy všichni už sklídili úrodu z polí a mají na zimu o živobytí postaráno. Mohou s klidem stanout u rodinného stolu a jednou za dobu se pomět. Zároveň to dříve znamenalo čas vzdání díky úrodě a Bohu. Hospodář prožil rok a dokonce z přírody získal plody pro další život své rodiny. *„Poděkoval již ‚matce Zemi‘ na poli při dožínkách.“* (Langhammerová, 2004, s. 209) Zde vznikaly zárodky hodové slavnosti, jak jsou známy v dnešní době. První úroda byla přeměněna v pokrmu a dána na stůl. *„Avšak i u jídla a pití jde o obřad, ne o pouhé hoštění. Koláče, nezbytné pro oslavy, se pečou z nově namleté mouky, pije se ‚mlad‘, letošní víno, na stůl se nese upečená husa, mladá letošní husička – ‚martinská husa‘.“* (Langhammerová, 2004, s. 209) V dnešní době tyto dobové reálie již nejsou tak vyzdvihované. V některých obcích se stále zachovává slavnost posvícení nebo pečení a ochutnávání svatomartinské husy a vína. Ale hody se posouvají na dobu v létě, kdy už od června probíhají v obcích o víkendech. Trvají někde od pátku do pondělí, jinde jsou pro ně vyhrazeny sobota a neděle. Příprava hodů bývá celoroční, alespoň po psychické stránce. Říká se, že jakmile hody skončí, už se lidé těší na další ročník. *„Jádrem posvícenských hodů je křesťanská slavnost na počest posvěcení chrámu, jak se o ní zmiňuje svatováclavská legenda z 10. století; (...)“* (Jančář, 2000, s. 203)

3.1. Tradice krojovaných hodů

Hodová tradice trvá v Morkůvkách a obcích podobného folklorního ražení jako jsou např. Brumovice nebo Klobouky u Brna již celou řadu let. V průběhu dochází k mnoha změnám, některé základní stavební kameny tradice ale zůstávají. Funkcí má tradice několik. Nejprve musíme zmínit identifikační funkci tradice hodů, která se pojí k aktérům, tedy stárkům a chase. Funkce, jež „*ztotožňuje jejich nositele s příslušnými skupinovými útvary a určuje tak jejich skupinovou příslušnost,*“ (Krupková, 1991) má za úkol vytváření atmosféry pospolitosti ve skupině stárků a chasy. Tito nositelé se již při přípravě hodů scházejí a tím se stmelují. S touto funkcí jde ruku v ruce funkce zábavní, přičemž příprava hodů i jejich průběh, včetně méně formálních částí jako je stavění máje, se stává prostředkem k „*uspokojení potřeby rozptýlení a pobavení jejich nositelů.*“ (Krupková, 1991)

Hody mají též funkci pietní, neboť slouží k přenášení tradice jejím opakováním. Fotografie z roku 1960 dokládají dlouhou tradici hodů v Morkůvkách. Je známo, že kroj byl nošen v obci ještě mnohem dříve, jak můžeme vidět na fotografii z roku 1908. Částečně hody, resp. jejich přípravy, jako je např. scházení se ve sklepech, plní funkci integrační ve skupině, tj. sbližování jejich jednotlivých členů, vytváření a upevňování jednoty jejich materiálního a duchovního života i posilování vědomí jejich sounáležitosti a solidárnosti.

3.1.1. Hodový obřad jako formální stránka obyčeje

Obyčej jako opakované jednání při určitých příležitostech označuje starobylejším názvem tradici, ačkoliv někteří autoři vidí mezi pojmy „obyčej“ a „tradice“ rozdíl. My na obyčej budeme nahlížet na lidověji pojatou tradici. Název je na místě, neboť obyčej, jak je definovaný v knize Tradice a etnografie, má funkci ochrannou, slouží k uchování stabilní komunity obce a jejího dědictví. Podle Krupkové „*obyčeje a zvyky takto posilují a upevňují společenské, zejména skupinové sebeuvědomění svých nositelů, a podílí se tak na všeobecném integračním působení tradice.*“ (Krupková, 1991) Obyčej má většinou několik složek, dvěma hlavními jsou zvyk a obřad. Dle Horváthové je obřad „*takový tradicí standardizovaný komplex úkonů, který objektivně nebo subjektivně, tedy z hlediska nositelů příslušného kulturního jevu podmiňuje nebo spolupůsobí při kvalitativní změně v osobním životě*

člověka, pracovním procese a v přírodě.“ (Horváthová, 1986) U hodového obyčeje je obřad formálním průběhem události. Ten „*přispívá ke stabilizaci, pocitu jistoty nositelů a dodává obyčeji závažnost, vážnost a slavnostnost.*“ (Krupková, 1991) Obřad je nejen složkou obyčeje, ale sám se podílí na jeho normativní činnosti. Tím, že je hodová slavnost kolektivní povahy, zakořeněná v myšlení jejich organizátorů, nabývá tento obřad na závaznosti, ačkoliv nositelé nemají tak velkou povinnost obřad provést, jako např. kněz má povinnost provést obřad křtu novorozenců v katolické farnosti. V některých obcích, a Morkůvky jsou toho příkladem, by ale rok nebyl bez hodů úplný, jsou zde již zavedenou událostí.

3.1.2. Přeměna obřadu na zvyk v rámci folklorní slavnosti

Podle teoretického výkladu v knize *Tradice a etnografie* můžeme dojít k závěru, že obřad hodů již není v Morkůvkách více obřadem, ale stává se zvykem. Po nástupu industrializace a modernizace totiž dochází k tomu, že hody už nejsou brány jako obřad ukončení zemědělského roku, nýbrž jako akce v obci. Též už jsou spojeny s patronem kostela jen formálně, stávají se spíše světskou zábavnou událostí, která reprezentuje obec. Zůstávají zde prvky obřadu, jako je stavění máje, která stále reprezentuje obec, aby bylo vidět i z okolních vesnic, že v obci jsou hody, též zůstávají kroje a tance. Je možné hovořit o tom, že slavení hodů se všemi jejich náležitostmi stojí na pomezí folkloru a folklorismu. Některé aspekty, např. zvaní po vesnici mohou být ještě znakem folkloru, neboť plní svou původní funkci, záleží ovšem i na tom, zda jsou samotné hody ještě autentickou folklorní slavnostní nebo již stylizovanou. I této problematiky se dotkne praktická část práce.

3.2. Průběh hodů

„Není veselejších, není bezstarostnějších svátků nad tyto svátky, není dnů sytějších a rozmařilejších, není chvil lehkomyšlnějších a hýřivějších, nežli jsou hody. (...) Už na čtrnáct dní před hody i nevědomý tušit může, že nadejdou dny zvláštní ceny, dny neobyčejně slavnostní.“ (Mrštíkové, 2011, s. 78)

Hody většinou bývají stanoveny na víkend, kdy je většina obyvatel doma. Na slavnost jsou zváni a přijíždějí příbuzní. Stále se drží zvyk, že před hody se uklízí v domě a pečou koláče i jiné slavnostní pokrmy. Akce se koná často u kulturního domu

nebo v něm, někdy na návsi či na „plácku“, což bývá betonové nebo vydlážděné místo v některých obcích. Ve městech se konají hody zpravidla na náměstí.

Slavnost organizuje a předem dlouho připravuje skupina lidí neboli „chasa“, v některých obcích je to jednoduše mládež, jinde akci spoluorganizuje např. TJ Sokol či obec.

„Na začátku července (obvykle v čase hodů v Brumovicích) se vždy v místním hostinci sejdou členové TJ Sokol, kteří mladé stárky zvolí. Dříve záleželo čistě na rozhodnutí představitelů Sokola, v jakém pořadí stárce na hody půjdou. Dnes se však chlapci domlouvají mezi sebou tak, aby byli všichni spokojení.“ (Páleníková, 2009, s. 53)

Při přípravě a průběhu hodů má každý z dichotomie stárek a stárka svoji úlohu. Stárka musí před hody nachystat stuhy a jiné věci na sólo. Podoba sóla se v průběhu let mění, nejdřív bývaly jednoduché druhy, v posledních letech se stárky baví vymýšlením nových typů, např. námořnické sólo. Na fotografii můžeme vidět sólo Lucie, která chodí v Morkůvkách za stárku i za chasu. Sóla jsou i z jiných vesnic, kde se Lucie účastnila hodů jako stárka v přespolečném kroji, který vypadá jednodušeji než sváteční hodový kroj. Stárky na hodech plní úlohu tanečnic, též tancují při sólu s jinými muži než se svými stárky. Chodí zavádět neboli nalévat těm, kteří první den stavějí máji, pokud se máje staví ručně. Stárky figurují též při volení starých stárků, kdy místo svých stárků pak tancují s ženatými muži, které jim vyberou právě jejich stárce, viz níže.

Stárce zvou před hody lidi z vesnice na zábavu, při zvaní zpravidla dostanou od občanů určitou částku na průběh hodů a očišťují máji, kterou pak, v některých vsích, staví za pomoci mužů z vesnice. O zvaní píše i J. Herben: *„Zdá se, že starodávný tento obyčej míval hlubší význam. O hodech veselí mělo se ozvat ve všech domech. Všichni měli se radovat, a proto hudba se zanášela do každého každého domu. A zvláště proto, že všude skoro mají hosti, nechť i ti se s radujícími radují. Mládež nyní zvyku toho užívá více, aby si vybrala nějaký groš na muziku.“* (Herben, 1958, s. 109) Při přípravě máje v některých vsích, včetně Morkůvek, přespávají u máje, aby ji hlídali. Při zavádce vyplácí starostovi za hody, dále mají za úkol pro svou stárku najít ženatého muže neboli „starého stárka“. „Starí stárce“ se podle pozorování neshánějí jednoduše, možná proto, že jejich ženy musí potom tančit zase s mladými stárky a domluva bývá těžší. Stárce

dále mají za úkol vyhlašovat sóla a potom vyzývat muže mezi hosty, aby šli k tanci s jejich stárkami. „*Největší poctou je být zvolen prvním stárkem, tím bývá vždy ten nejstarší a nejzkušenější. Na hody vítá přespolní chasu, zahajuje a řídí tanec pod májí, má rozhodující slovo při řešení sporů.*“ (Páleníková, 2009, s. 54)

3.2.1. Máje

Symbolem hodů je máje, jehličnatý vysoký strom, který je dole očištěný a vršek má ozdobený třemi druhy krepového papíru, často je na koruně ještě vlajka ČR. Máji čistí chlapci a děvčata ji zdobí neboli „mašlí“. Bývá často nadstavená, spodní kmen se někdy používá i několik let po sobě, přičemž se k němu pouze doplní čerstvě pokácený stromek, k vršku očištěný. Máji je vidět většinou už z dálky, když přijíždíme do vesnice, takže je zároveň považována za chloubu a znak toho, že ve vsi byly, jsou nebo budou v nejbližší době hody. V některých vsích je zvykem, že máje se musí v době, když už je nachystaná k postavení na místě nebo už stojí, hlídat. Chlapci se u ní střídají i přes noc, někdy se sejdou ve větší skupině a mohou se přidat i děvčata. Máji mohou přijít zbortit muži z vedlejších vesnic, to ale podle dobové zkušenosti znamená potupu pro ves.¹⁶

Stavění máje se uskutečňuje většinou první den hodů. Na místě se sejde více mužů, kteří máji pomocí lan postaví. V některých obcích je máje do země vsazována jeřábem, v Morkůvkách ještě zůstává starý způsob, tedy manuální stavění. Tomu velí už několik let Štěpán Lupač. Stavění máje bývá začátkem hodů. V Morkůvkách před stavěním vyhlásí v místním rozhlasu starostka obce a chlapci, ačkoliv posledních několik let dívky, že začínají hody a pozvou na odpolední setkání při stavění. Na místě hraje kapela nebo harmonikář, stárky rozlévají víno mužům, kteří máji staví. Poté se hosté i stárky a chasa baví dlouho do noci. „*Co to je? Nic! Pometlo---Me sme mévali máje vyšší ešče nežli borovská veža, a ešče vyšší. Včil už hani takový strome nerůstó, jak me sme mévali máje.*“ (Mrštíkové, 2011, s. 82)

¹⁶ Srov. Brouček, Jeřábek, 2007, s. 523

4. Kraj Hanáckého Slovácka

Hanácké Slovácko je jedna ze šesti podoblastí národopisné oblasti Moravského Slovácka. Převážná část je v okrese Břeclav, další část v okrese Brno-venkov a Hodonín. Název vznikl uměle Josefem Klvaňou na konci 19. století.

4.1. Geografické vymezení kraje Hanáckého Slovácka

Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska popisuje Hanácké Slovácko jako přechodnou oblast mezi Hanou a Moravským Slovenskem. Rozdělení Hanáckého Slovácka je mírně problematické, jakož i definování hranic jiných oblastí spojených s etnografií, např. typu kroje. Podle A.V. Šembera se dělí na Doláky, Slováky a Hanáky.¹⁷ Záleží též na tom, jak se navzájem pojmenovávají jednotlivé oblasti. V Národopisné encyklopedii je uvedeno následovně: „...dovolával se F. Bartoš názoru Slováků od Hodonína, pro něž byly Bílovice a Žižkov už dědinami hanáckými, pomoravští Slováci zase zastávali názor, že kolem Kyjova a dále kolem Klobouk žijí Hanáci, a lidé na Brněnsku a Slavkovsku byli poloviční Hanáci.“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 240) Již v historii se Hanáky či Slováky označovali lidé podle toho, ke které jazykové nebo kulturní části tíhli. Jejich identita tedy byla více volně vytvořená. Na mapě (Příloha CD) je znázorněno rozdělení Hanáckého Slovácka podle nářečí.

„Oblast hanácko-slovácká sousedí na severu s Brněnskem a Slavkovskem, na jihu s Podlužím a Hodonínkem, na severovýchodě pak s Kyjovskem (...). Hranici oblasti pak tvoří směrem západním trať Brno – Břeclav a silniční trať (v úseku Velké Němčice – Šakvice – Starovičky – Rakvice – Podivín). Od Podivína pak vede hranice na Velké Bílovice, Moravský Žižkov, Nový Podvůr, Čejkovice. Odtud na Krumvír a ke Kloboukům. Směrem východním v oblasti Ždánicka tvoří jižní část hranice obce Nenkovice, Stavěšice, Strážovice. Odtud pokračuje hranice směrem severním na Věteřov, Nechvalín, Ostravánky, Lovčice a Ždánice. Směrem západním hranice hanákoslovácké oblasti postupuje přes Žarošice, Uhřice, Dambořice, Borkovany, Těšany, Šitbořice a Křepice opět na Velké Němčice. Uprostřed tohoto okruhu jsou další význačné hanákoslovácké obce jako Velké Pavlovice, Bořetice, Vrbice, Kobyly, Brumovice, Morkůvky, Boleradice a Diváky. Na Ždánsku pak nutno ještě jmenovat Násedlovice, Archlebov a Dražůvky.“ (Jelínková, 1984, s. 7)

¹⁷ Srov. Brouček, Jeřábek, 2007, s. 240

Jazykově se Hanácké Slovácko rozděluje na jihovýchodní část, která má dolské nářečí, a na severozápadní část, která má hanácké nářečí. Ve skutečnosti se ale nářečí celkem mísí.

5. Hanácko-slovácký kroj

Úkolem této práce je popsat cesty dívek k hanácko-slováckému folkloru, budeme se tedy zabývat jen ženským krojem, a to konkrétně krojem svátečním, neboť ten dívky oblékají na hody a další zábavy.

5.1. Historie kroje

Ženy dříve nosily kroj prakticky pořád, zmínky o hanácko-slováckém kroji jsou již ze 14. století. Dle Seifertové byla výroba kroje vázána na oblast textilní výroby, tedy Brno, Klobouky a Hustopeče, což byla města, v nichž existovalo tržní centrum s látkami a dalšími potřebami pro výrobu kroje. Na trhu byly k dostání postupně různé druhy tkanin, např. modré glancované plátno, později se rozšířilo sukno černé barvy, svou roli ve vývoji kroje hrálo též zlevnění indigového barviva v roce 1781. Proměna kroje začala výrazněji v 18. a 19. století, kde se objevovaly nové materiály, navíc po roce 1848 došlo ke zrušení roboty a kroje se začaly dělit na sváteční, pracovní a obřadní. Lidé začali nosit více městské oblečení, zásadní byla změna funkce kroje z užitné na estetickou. Dle několika autorů je období po roce 1848 spíše úpadkem. Kroje nebyly už tak rozmanité i z toho důvodu, že ubývalo řemeslníků a tím i originálních výšivek. Za první světové války byl dokonce v Kloboukách u Brna, sousední obci Morkůvek, prosazován kyjovský kroj, a ne původní hanácko-slovácký. Kroj se již zpracovával strojově. Kolem 30. let se v důsledku přítomnosti německého obyvatelstva v blízkosti Čechů lidé začali vracet ke kroji. Ženy nosily kroj častěji než muži, ačkoliv už jej též postupně „odkládaly“. Některé ženy to zdůvodňovaly tak, že „*kroj není pro staré, jen pro mladé*“ (Jeřábková, 1981, s. 94). Po druhé světové válce začaly do vzhledu hanácko-slováckého kroje pronikat prvky z jiných krojových oblastí, hlavně z Podluží, někde, např. v Bošovicích, lidé přestali nosit hanácko-slovácký kroj úplně a zaměnili jej za kyjovský, který se stal oblíbeným ve více krojových oblastech jižní Moravy. V dnešní době kroj zdobí kratší sukne než dříve a jsou škrobenější. Kroj je též více zdobený, barva korduly a sukne spolu koresponduje a bývá pastelová. Každý kroj v průvodu se odlišuje barvou, je zde vidět jeho estetická funkce. Množstvím sukni je

kroj těžší, ale např. v Morkůvkách si jeho pohodlnost ženy zabezpečují vycpávkou v oblasti pasu, aby je neškrtil. Podle Páleníkové se kraj stává spíš módní záležitostí.¹⁸

Dnešní podoba ženského svátečního kroje, používaného na hody i jiné krojované akce, má několik částí i variací v rámci jeho nošení. Jedná se o severní variantu hanácko-slováckého kroje, která je společná pro Morkůvky, Krumvíř, Diváky, Boleradice, Borkovany, Brumovice, Archlebov a Násedlovice. Stárka vždy nosí věneček nebo turecký šátek, rukávce, kordulu, fěrtoch, pás, mašle, podvazadla, sukni a boty.

5.2. Složení ženského svobodného slavnostního kroje

Na hlavě má dívka věneček, pod nějž si učeše drdol nebo cop a který je z umělých květin. Na krojované plesy si všechny stárky uvážou turecký šátek. Jak říká jedna obyvatelka Morkůvek: *„A co se mi na tom našem kroju líbí nejvíc? Když je krojovej ples a děvčata se sendú v šátkách. To vždycky vypadají jako makový panenky.“* (Páleníková, 2009, s. 85) Na ostatních akcích jej nosí pouze sklepnice.

„Rukávce“ jsou souhrnným názvem pro stánek, náramek, obršlák a rukáv. Nejvýraznějším prvkem je obršlák neboli krejzl, vysoký límec, který je v kroji „postaven“ kolem krku a schovává částečně i ústa a nos. Krajka na obršláku by měla být stejná jako na rukávech. Krátké košili, která se dává na klasickou košili, se říká stánek. Je dlouhá do pasu a vsívají se do ní přes náramky rukávy. Na koncích mají rukávy vyšívání tacle a šňůrku, kterou překrývají podvazadla, ozdobné stuhy. Ze stuh jsou vyrobené na jednom konci ozdoby ve tvaru růžičky a na dvou cípech z druhé strany jsou malované, barevně sladěné jako mašle nebo fěrtoch, což je zástěra na vrchní sukni stárky.

Kordula, barevná vesta, která se obléká na rukávce a košili, bývá v Morkůvkách nejčastěji červená, nosí se ale i modrá, fialová či zelená. Vytváří siluetu vrchní části těla a dívky ji zapínají háčky, knoflíky na ní slouží jen na ozdobu. Vyšívání je barevnou vlnou, hlavně na zádech, samotná látka bývá ale sukno. Lem korduly se skládá z trikolorní stuhy, korálků a jiných dekorací.

¹⁸ Srov. Páleníková, 2009, s. 24

Sukní mívají dívky, podle vyjádření Martiny Páleníkové, i šest až deset. Nejdříve si oblečou košilku, na které je přišité jelito, válec z plátna vycpaný molitanem. Slouží k udržení tolika sukni ve správném tvaru a hlavně výšce. Na ni si stárky oblékají odhrnovačku, sukni, která je přeložená a určuje navíc tvar ostatních sukni ve faldech – záhybech. Každá další sukně, kterou si stárka na tu předchozí obleče, je pak asi o tři centimetry delší. „*Nejdelší sukně měří 70 centimetrů.*“ (Páleníková, 2009, s. 31) Délka sukni závisí ale na výšce dívky. Vrchní sukně bývá brokátová a dole zdobena ještě krajkou. V knize Martiny Páleníkové figuruje více hodová neděle, kdy odpoledne nosí stárky sukni červenou a večer si oblečou bílou.

Jako zástěru mají stárky fěrtoch, který má být stejně dlouhý jako vrchní sukně. Na jejich ušití se používá těžký nebo lehký brokát a jsou lemovány krajkou, které se říká porta. Navazuje se na ně většinou pás, který slouží jako podklad pro stuhu. Tento pás má ještě krajkové zdobení na okrajích, aby byl vidět pod stuhou, která bývá malovaná i obyčejná a splývající se sukni vzadu, kde je uvázaná na mašli.

Boty obouvají dívky nyní již konfekční. Je to trend, který je rozšířen ve více vesnicích, dívky dávají přednost lodičkám před šněrovacími botami. Na nohy si dívky dají černé punčochy.

5.2.1. Kroj sklepnice

Sklepnice bývá spolu se sklepníkem jako poslední stárkovský pár, mají úlohu starat se o víno a všeobecně o sklep. Její kraj bývá stejný jako kroje ostatních stárek, jen s tím rozdílem, že nosí stále turecký šátek uvázaný „na rožky“.

5.2.2. O přípravě kroje

Příprava kroje na hody zahrnuje škrobení sukni a rukávů. Během škrobení dochází ještě k bělení sukni, ale modřidlo, které se k tomu používá, už se téměř nevyrábí. Dlouhým procesem je žehlení sukni, aby více proschla a mohla se naskládat na faldy – záhyby. Harmonikových skladů může být i čtyřicet. „...*,ale potom se občas stává, že brokát na vrchní sukni ve skladech nedrží. Proto je lepší, když jsou sklady hlubší a je jich méně.*“ (Páleníková, 2009, s. 45)

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Metody a techniky sběru dat ve výzkumu

1.1. Výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jak vypadá cesta, kterou se ubírají členové chasy nebo stárci v oblasti folkloru v obci Morkůvky v hanácko-slováckém subregionu Moravského Slovácka. Dílčími cíli se stalo vysvětlení motivací k folkloru a popis, jakým způsobem jsou tyto motivace naplňovány v realitě, např. jak se prolíná život participantek s jejich folklorní činností, co udržuje dívky ve folklorní oblasti nebo co všechno ovlivňuje jejich „folklorní“ cestu. V neposlední řadě nás zajímalo, jestli u stárků a členů chasy existuje vazba na minulý autentický folklor nebo jaký postoj vůbec zaujímají k otázkám ohledně tradice a změny v ní.

Výzkumné otázky:

Jak jste se dostala k folkloru, k chození v kroji, ke „stárkování“?

Co vás v tom udržuje, co přispívá k tomu, že tomu chcete věnovat svůj volný čas?

Později se k výzkumným otázkám přidalo vědomí, že pro dívky je důležité např. trávit čas s přáteli, v kolektivu, což jsme též v této části popsali. Též jsme se zčásti zabývali pocity, které prožívají při různých situacích, které se dotýkají folklorní oblasti. Během výzkumu vyvstalo několik nových zjištění, která jsou popsána níže.

1.2. Metody ve výzkumu

Výzkum v obci Morkůvky trval s delšími přestávkami v přepočtu přibližně dva týdny, kdy jsem se zúčastnila krojovaných hodů a Velikonoční zábavy v obci. Za techniku jsem zvolila pozorování a snahu zapadnout mezi participanty, popř. jim pomoci, tedy provést zúčastněné pozorování. Stěžejní částí výzkumu byly rozhovory s dívkami. Rozhodla jsem se do své bakalářské práce zahrnout pouze názory dívek, nikoliv chlapců, protože jsem po prvních dnech v terénu zjistila, že s chlapci obtížněji

vedu rozhovor, navíc se metoda záměrného výběru zde prolínala s metodou sněhové koule, která mě vedla právě k ženám. Rozhodla jsem se tomu tedy nechat volný průběh.

Z řad stárků jsem vedla rozhovor se čtyřmi děvčaty, dvě z nich byly už zkušené stárky, Iveta chodí už pět let v malém a poté ve velkém kroji a šla v roce 2015 za první stárku, Eliška šla v roce vydání bakalářské práce rovněž. Lucie se účastnila hodů v chase. Nikol šla poprvé za stárku-sklepnicí, předtím byla též na hodech v chase.

Rozhovor s Lucií a Ivetou byl veden v domácím prostředí a s každou dívkou zvlášť, Iveta si se mnou povídala u své babičky v Morkůvkách, neboť je z Brumovic. Rozhovor s Nikol a Eliškou proběhl venku na odpočívadle pro cyklisty a dívky byly přítomny obě, později jsem se zaměřila pouze na rozhovor s Nikol. S Ivetou jsem se setkala několik dní po hodech, s ostatními děvčaty v květnu před volením stárků.

V analytické části jsem použila otevřené kódování s tím, že jsem nejprve konceptualizovala jednotlivé věty či v nich obsažené části a poté jsem se snažila nalézt v těchto konceptech nějaký řád. Následovala kategorizace pojmenovaných celků, postupně vyvstaly na povrch kategorie konkrétnější, tedy představení participantů a jejich počáteční cesta k folkloru, která však nebyla zásadní při bližším zkoumání, samy participantky totiž stočily rozhovor na jejich aktuální identifikaci s „folklorem“. Zde ovšem nemůžeme použít jednoduché slovo „folklor“, proto je uvozované, protože dívky a následné kódování odkryli hlubší kontext. V další části analýzy jsme se přesunuli k obecnějším rovinám – podpůrným systémům identity mládeže, v nichž se dívky viděly jako spoluorganizátorky hodů, jako členky kolektivu a jako participantky na udržování i změně tradice. K tomu se přidala kategorie „domov“, jež nastíněním osobního a profesního života dívek odhalila další skutečnosti. Dále pak kategorie „rodina“ a „pojetí jinakosti“, která se týkala dichotomie my versus oni. Protože rozhovory se točily většinou kolem organizace hodů, následuje kategorie „hodová slavnost jako vyústění motivací k folkloru“, kam jsme zařadili téma kroje a průběhu hodů, o němž dále pohovoříme i v diskuzi. Jsou tedy popsány singulární jevy jako u případové studie, ovšem je vidět i odklon k obecnějším výsledkům.

1.3. Pozice výzkumníka

Pozici mezi morkůvskými participanty jsem měla usnadněnou, mohla jsem uplatnit jistou teoretickou citlivost, protože jsem také před několika lety pořádala hody, byla jsem i první stárka, tudíž jsem věděla co úsilí a kolektivního ducha je potřeba

k přípravě i průběhu hodů nebo jiné krojované akce. V kroji přespolemním jsem též účinkovala v cimbálové muzice na hodech, kde se kolem nás točili v tanci stárci i stárky. Proto mi prostředí připadalo blízké a známé, což mohlo být přítěží, protože bych nemusela mít patřičný odstup. Nakonec se to ale ukázalo jako přínos, protože jsem se mohla s participanty podělit o své vlastní zážitky, což mi pomohlo zapadnout a být ve více přátelské atmosféře. S jednou participantkou jsem se navíc znala blíže, takže se rozhovor podobal spíše přátelskému dialogu „u kávy“.

2. Popis místa - obec Morkůvky

Obec Morkůvky se nachází v severním okrsku Hanáckého Slovácka, spadá pod dolský dialekt a pod oblast se severní variantou kroje, která je nápadná např. zdviženým krejzlem u dívek. V obci bylo v roce 2015 přes 450 obyvatel. Významnými rodáky byli letec z II. světové války František Peřina nebo odbojový učitel Pavel Krupička. V samotné obci jsou dominantami zvonice z 18. století, trojboká Boží muka nebo kulturní dům a místo zvané Na Pláckách, kde se každoročně pořádají hody. Sousedními obcemi, které se objevují ve výpovědích participantů, jsou Boleradice, Brumovice a Klobouky u Brna.

2.1. Chasa a stárce v Morkůvkách

V Morkůvkách chodí během posledních let na hody vždy čtyři páry ve složení stárek a stárka, poté se k nim přidávají i členové chasy, pospolitosti mládeže, jejichž věková hranice se pohybuje od čtrnácti až do cca pětadvaceti let. Členství v chase je spíše nahodilé, záleží na tom, jestli se člověk, který chce být členem, s ostatními zná a schází se s nimi často ve sklepě, který dostali přímo stárce a chasa od obce, nebo na jiném místě v obci.

3. Analýza dat

3.1. Představení participantů a počáteční cesta k folkloru

Eliščina matka se do Morkůvek přistěhovala z Brna za Eliščiným otcem. „*Tatka odmalička v kroju stárkoval a mamka už tady dvacet let bydlí, takže si na to zvykla a začala mě k tomu vést už taky odmalička.*“ (Eliška) V Eliščině rodině tedy bylo přirozené vidět kroj i se do něj oblékat. Jinak to měla Lucie a její rodina. Její otec sice „stárkoval“, ale matka, která pochází z Brna, se folkloru nevěnovala. Pro Ivetu znamenala cesta k morkůvskému folkloru jen přesun z jedné vsi do druhé. „*A tady mám babičku a byla jsem jeden rok s bratrancem a pak došla mamky, že oni neměli holku, tak řekli, hej tak vlastně, jakoby seš z Morkůvek, jsem tady ještě vyrostala, když jsem byla menší, mám tady půlku rodiny a bratránek byl...vlastník byl první stárek, takže jestli nechci jít s nima.*“ (Iveta) Jediná participantka Eliška chodila v kroji už jako malé dítě. „*Asi od tří let jsem chodila v kroji, pak jsem měla přestávku, že už jsem neměla kroj pro sebe a nakonec se tady naskytlo, že nám odpadla jedna holčina, tak jsem začala stárkovat vlastně s Pepem, teď jdu čtvrtým rokem a jsu první a taky poslední už.*“ (Eliška) U Elišky je to zrovna tak, že její matka je starostkou obce Morkůvky, takže se mezi krojovanými při různých akcích objevuje neustále. To, že půjde Eliška v kroji za stárku vyplynulo ze situace.

Nikol začala chodit v kroji malém přespolečným před třemi lety, nyní jde, jak už bylo uvedeno výše, za stárku – sklepníci. „*Došla jsem do styku s děčkama, tak jsem začala kamarádit a přičuchla jsem k tomu kroju, jak jsme se bavily, něco sem tam se podnikne, nepodnikne, člověka... mě ty hody chytly (...)* Pak se mě zeptali, jestli bych nechtěla jít třeba za chasu v malým, s tím měla jsem kamaráda, kterej chtěl jít a neměl s kým, tak jsme se dali dohromady a už to jelo.“ (Nikol) U participantek se objevovalo často tvrzení, že k cestě k folkloru přispělo rodinné zázemí, přesněji to, že se o folklor zajímali už předci.

„*Navíc v tom chodila moje mamka, což bylo hodně podstatný, protože ona je do krojů úplně blázen. Ju to hrozně baví tady ty...jakoby obnovovat tady ty kroje a třeba něco ještě, podvazadla dělat. (...)* Takže aji skrz ňu. (...) Hlavně mě to baví a je to skrz to, že jsem v tom vyrostla, tady je těžký v tom kroji nejít, když máš tu rodinu, která tě vede.“ (Iveta)

Stejně důležitý pro ně byl vzor kamarádů a sourozenců. Pro Lucii a Ivetu bylo třeba chození v kroji ze začátku nezajímavé. Až skutečnost, že měla Lucie folklor v bezprostřední blízkosti, její bratr chodil na hody a jí přišlo líto, že nechodí též, ji k folkloru přivedl. „*Takže jsem to tak nějak dlouho ignorovala no... (...) ... tak jsem jednou... brácha mi řekl, jestli s ním nechcu jít do sklepa, a já jsem si říkala: tak joo, tak půjdu. A pak jsem vlastně jela na první burčákovky svoje, s kamarádkou jsem šla tady a hrozně mě to chytlo.*“ (Lucie)

„*Pak jsem do toho nějak dorostla, začlo mě to jako víc zajímat a oni v tom chodili aji kamarádi a to.*“ (Iveta)

Velkou motivací tedy byla touha patřit k ostatním, nebýt vyčleněn z kolektivu, pro Lucii to dokonce bylo nejspíš něco, kvůli čemu překousla, že folklor „moc nemusela“. Je s podivem, že když v obci jako hlavní akci mají morkůvští obyvatelé hody, nebyli do folkloru zainteresované participantky více. „*Já jsem vůbec neuměla tančit, mě to učila ta Katka, ta kamarádka u nich v kuchyni a večer jsem šla tančit na tu zábavu.*“ (Lucie)

Obě skutečnosti, podpora rodiny i včlenění se do kolektivu přispívaly k rozvoji identity stárků a členů chasy, o níž se nyní více rozhovoříme.

3.2. Podpůrné systémy identity mládeže

3.2.1. „Spoluorganizátorky“ hodů

Co se týče organizačních záležitostí hodů, z rozhovorů vyplynulo, jakým způsobem funguje účastnictví v chase či stárkovství. Potvrdilo se výše popsání, avšak zjistilo se více podrobností především o participantech a tím i jejich cestě k folkloru.

„*Je to takový, že už člověk má pocit, že trochu ty hody pomáhá zorganizovat s někým, pomáhá dělat sóla, vidí tam ty lidi, jak tam chodí, pak si člověk řekne, joo, příští rok bych mohl být ten stárek, stárka, už to tak jede. Není to vůbec špatný.*“ (Nikol)

Nikol se teď účastní poprvé hodů jako stárka, dva roky předtím byla na hodech „za chasu“. Dívky často jdou za chasu a poté za stárku. Většinou začínají členové chasy stárkovat kolem patnácti až osmnácti let, ale například Lucie začala až v devatenácti letech, přitom její bratr stárkoval už od patnácti let a když Lucie nastupovala za stárku, stejně staré dívky už stárkování opouštěly.

Pokud chtějí stárky ještě spolupřátat hody, být v kolektivu, který je, jak se ukazuje základním kamenem motivací k folkloru, jdou za stárky ještě na jiném postu, než předtím byly, nebo se stanou opět členkami chasy. „*Takže my už končíme, jestli půjdeme někdy za chasu nebo tak, možná že občas půjdeme v kroju, ale už stárkovat nechcem.*“ (Eliška)

Důležité je také, na jakém postu bude stárka v průběhu celého roku.

Nedovedu si představit, že bych to měla organizovat.“ (Nikol o myšlence být první stárkou) Post Nikol – sklepnice – je nevýhodný v tom, že si tolik nezatančí se svým stárkem, protože ten se stará o to, aby měli lidé víno. „*Taková menší změna, to není nic skoro hrozného.*“ (Nikol) V tomto případě nejspíš hrála u participantky role snaha ukázat stárkovství v pěkném světle.

Přitom právě pocit, že něco organizuji a na něčem se podílím, je velmi silným článkem identity mladých lidí ve folkloru. Dalo by se říci, že je se vším provázaný. Když jsou dívky v kolektivu např. ve sklepě, kde se vždy scházejí, ve volném čase chystají hody nebo jiné krojované zábavy, nebo je tato organizace a chystání přímo zdrojem jejich rozhovorů a úvah. Důležité je také to, že předají dalším generacím to, co se naučili, což je staví do pozice už samo o sobě relevantní. Lucie řekla, že nemůže říct, že něco předává dál, ale nejspíše mluvila pouze ze skromnosti, protože přiznala, že učí mladší členy to, co sama umí.

3.2.2. Rodina

Jak říká Iveta, „*když máš tu rodinu, která tě vede*“... U ní v rodině obléká do kroje babička, její matka jí koupila krojovou sukni jenom tak, do budoucna.

Podle Ivety je rodina zásadní. „*Já si obleču kroj a já nemůžu lítat, já nemůžu v baráku nic, já sedím jen s těma krojovýma a všichni, celá moje rodina to obléká, oblékají okolo těch lidí, aji když se tento rok odnášelo, tak to bylo takový... ty přípravy předtím, a co a kdy a jak a ještě měla jsem tady Slováky a taky – lítali kolem těch lidí a když je ještě horko, tak napít a sednout... (...) Kdyby je to nebavilo a nechtěli, abych v tom kroji šla, tak nemůžu.*“ (Iveta) Nikol v rodině tolik zázemí nemá. „*Ještě jak to naši, jako mamce to třeba nevadí, ale tatka jako... dovolí mě to všechno, ale že by on do toho byl zapálenější, to taky ne.*“ (Nikol) Rodina je důležitá hlavně v době hodů, její příslušníci obsluhují hosty, viz níže, Ivetu např. matka vozí autem v kroji, když je

unavená, společně si pak někdy během roku sednou k fotkám a zavzpomínají na hodové časy. Svou funkci rodina plní i při volení stárků.

To se uskutečňuje většinou první týden v červenci, jak už bylo výše zmíněno, nyní v místní hospodě. Po zvolení stárka se jde tento muž formálně zeptat rodiny, jestli pustí jejich dceru s ním do páru. *„Rodiče dělají většinou takový ofuky, když já jsem začala stárkovat, tak mě bylo šestnáct, tak mamka dělala ofuky, že jak můžu jít za sklepníka v šestnácti letech, že mě nepustí. (...) Musí dojít samozřejmě ten stárek té holky a někdo jiný a žádá vlastně za toho stárka někdo jiný, nežádá si stárek o svou stárku.“* (Eliška) Rodina se tedy přímo zapojuje do procesu tradice. Stárci už ale vědí dopředu, kdo s kým půjde, dvojice v páru spolu chodí často pravidelně každý rok.

Rodinná podpora hraje roli i při oblékání a chystání kroje. Škrobí se většinou dlouho dopředu, o což se starají právě rodinní příslušníci např. v případě Ivety, u Nikol podpora tak velká není, proto si kroj půjčuje, na což ale musejí mít rodiče či stárka peníze. *„Je to hlavně i to, že musíš to mít v rodině ten kroj, je taky podstatný, kdo ti to pučí.“* (Iveta)

U Nikol se objevuje zajímavý úkaz, kdy mladá dívka vede své rodiče k folkloru, ačkoliv nepřímo a jen v náznacích a malých povinnostech. Je to opačný proces, než vidíme u většiny dívek, kdy rodiče chodili v chasy, apod.

Zajímavou tématikou na budoucí výzkum by mohlo být, nakolik rodina svým krojovaným potomstvem reprezentuje samu sebe, svou identitu, je totiž jasné, že se zde nejedná už pouze o identitu dívky jakožto krojované. Lze hovořit o sounáležitosti k rodu, obci a vzájemnou podporu, kterou mohou ještě o to hlouběji pociťovat zkušenější rodiče či prarodiče s více zakořeněnou identifikací právě s ostatními obyvateli obce či celou obcí, jakožto rodištěm a domovem.

Ústředním místem setkávání se stal sklep, kde se scházejí kamarádi zapojení do folklorní oblasti v rámci obce, tedy členů chasy a stárků, popř. někdy do něj zavítal někdo zvenku. Stal se ale entitou, která byla izolovaná od ostatního dění v obci v tom smyslu, že do něj chodili právě jen výše uvedení.

3.2.3. Domov

K folklorní orientaci se váže u některých participantů i osobní a pracovní život. *„Já mám přítele a on tancovat umí, ale kdybych měla kluka, co tancovat neumí, tak by mě to štvalo. Že si na hody nezatancuje... nebo stárka kterej neumí tancovat.“*

(Iveta) Iveta pracuje ve Velkých Bílovicích, několik kilometrů od Morkůvek, kde prodává materiály na výrobu krojů. *„Ty to tam máš v té práci a když to vidíš, tak se těšíš a furt vymýšlíš, tam máš ty kroje a furt si říkáš, co by v Morkůvkách šlo a ty mašličky na ty ty... (...) To aji zjistíš, když tam pracuju delší dobu, takže už ty lidi znám, co tam chodí častěji a poznáš, kde sou hody. (Iveta) I práce Ivety ji tedy vede opět do své vsi, či zde spíše do vedlejší vsi, kde má rodinu, v myšlenkách se zaobírá děním, které bude v její vsi za určitou dobu probíhat a to podporuje i pocit, že se těší na hody.*

U dívek převažovalo, že za prací či školou dojíždí. Iveta má školu v Brně a bydlí v Brumovicích. Často hned po příjezdu ze školy chodí mezi stárky a členy chasy. *„Jezdíme hodně do Morkůvek k babičce, to jako dost, aji na kávičky. (...) ted' jsme třeba ani neviděly fotky z letošních hodů, máme jich mraky a taky se k tomu vždycky dojede babička, sednem si k tomu a prostě se na ty fotky vždycky podíváme všichni spolu.“ (Iveta)*

Eliška pracuje ve vinárně Patria v Kobylí a Nikol též dojíždí do Brna do školy a pracuje v Hustopečích u Brna v restauraci jako číšnice. Lucie pracuje jako porodní asistentka v Brně. Je tedy vidět, že zatím všechny „krouží“ kolem svých domovů. Některé dívky jezdí na dovolenou k moři nebo např. do Izraele, některé po Česku.

„Já sem dycky, to bylo před těma hodama, já sem přišla z práce v pět a už sem za hodinu, sem byla už tady, jo, a už sme byli s nima a byli sme tady a řešili hody a překvapení a tančili sme a zpívali a do večera. Zase ráno do práce. Já sem doma vůbec nebyla.“ (Iveta)

3.2.4. Být v partě

Jednou z hlavních motivací je pro všechny participanty vztah k ostatním členům „komunity“, pro ně „party“. *„Jelikož my jsme taková banda, tak je to aji sranda. Známe se všichni dohromady...“ (Eliška o volení stárků)*

S vytvářením vztahů souvisí i pocit sounáležitosti a začlenění se do kolektivu. V Morkůvkách se všichni navzájem alespoň od vidění znají, někdy spolu tráví i dobu ve škole jako v případě Nikol a Lucie. Pro někoho je chození v kroji logické východisko ze situace, že chce být začleněn a cítit se přijímán. S pocitem sounáležitosti si setkávání chasy či stárků spojuje i Iveta, mluví o neformálním i formálním setkávání se. *„Pak je super, že si ty holky sejdou a dělají to spolem, že spolem si udělají ty sóla a tak... (...) Mně to hrozně baví, když mě oblečou, ty se oblečeš a jdeš za těma holkama, ty*

sou taky oblečený, víš co, vidíš, že oni jsou v tom stejný, seš s nima, jakože k nim patříš, že se s nima bavíš, to je hrozně super, že máš ten kolektiv a cítíš se v tom aji dobře v tom kroji.“ (Iveta)

Lidé z chasy a stárci jsou spolu i na jiných akcích, než těch krojovaných. Slaví spolu např. Silvestra, dříve ve sklepě, teď už dva roky čekají na Nový rok v Sokolovně, někdy se sejdou jen tak a opečou si kukuřice na ohni nebo jedou spolu stanovat, slaví něčí narozeniny, apod.

O prázdninách se členové chasy a stárci setkávají i každý víkend nebo i každý den. Pojí je tedy časově spousta společně stráveného času v obci. Eliška popisuje i to, že jak už bylo uvedeno výše, nastupuje nyní další generace stárků. Aby ale nezůstali mimo dění při přípravě hodů, chodí ještě za členy chasy. *„My už to opouštíme. (...) Protože už to tam sedí od třinácti roků do osmnácti.“* (Eliška)

Pro Lucii se stírají rozdíly mezi staršími a mladšími členy chasy a stárky. Pocit, že jsou v kolektivu se míchá s pocitem, že něco organizují. Všichni jsou jedna velká „banda“, jak popisuje Eliška. Vznikají přátelství, navíc s tím, že spolu něco tvoří, vymýšlí, tedy spojeno s různým dohadováním, které je posouvá ve vztahu výše. Uvědomují si, že je to výjimečné. Dívky vidí i věkové rozdíly, které by jinak vnímaly negativně, ale zde se stírají. Kolektiv může být vždy naplněním, protože, když se dívky nebaví zrovna o tom, jak se mají nebo co se dělo v práci či ve škole, vzpomínají na uplynulé folklorní zážitky nebo se i činností i mentálně připravují na budoucí.

„... protože ty zážitky a to kamarádství, co máme, to je úplně neuvěřitelný, já už s těma lidma... my si máme tolik co říct, to je úplně jako, kdybychom se znali odmala, byli spolu odmala, (...) A jakože jsou tam všichni a jsme každéj jinej a jsou tam mladší děcka, jsou tam i starší, je tam rozdíl třeba i deset let, nebo patnáct, jako relativně hodně. A každéj je úplně jinej, normálně bysme se takto nesešli, že by se taková parta dohromady nedala strašně různorodých lidí... (Lucie)

„Právě, že normálně, co bylo ve škole, co v práci, kam pojedeme na hody, kde jaký byly, že je bereme jako sobě rovný, ten věk se stírá. ... (...) Když to jakoby v té chase, tak je to fajn, že to tam fakt neřeší, kolik je roků.“ (Lucie)

„My máme hlavně to, co se týče oficiálního tance na hody... když se tancuje pod májou, pokud chtějí ti mladí, tak se svolávají schůzky, když se scházíme na tom place, ale většinou se tam slezou ti starší, kteří to nepotřebují a nakonec je z toho akorát to, že se pije víno, protože mladí nedojdou nebo když dojdou, tak nechcují tancovat, že. Prostě nemají zájem se to naučit a pak to tak vypadá na hodech.“ (Eliška)

„A je lepší, když ten kluk umí verbovat, než aby tam skákal jak... (...) Aji potom lepší jsou ty tance s klukem, co umí tancovat než co neumí.“ (Iveta)

Neřeší se ani jiné rozdíly, např. profesní. Tento fakt možná Lucie zdůraznila proto, že v jejím vnímání není pak místo na předsudek či stereotyp, naopak je zde přijetí člověka takového, jaký je. *„Je úplně jedno, kdo má jaký rodiče, kdo co studuje, kdo co kde... nebo prostě co dělá, prostě si rozumí.“ (Lucie)*

3.2.5. Tradice a změna

„Takže už je to takový neoficiální jenom pro to, aby se držela nějaká ta tradice, tak se to dělá to volení. Ale už se ví dopředu, že já budu první, ta bude sklepník, ten bude třetí.“ (Eliška)

Jedním z dílčích zjištění je, že tradice už na vsi nemá svoji původní funkci, ale že už je brána jako něco daného, samozřejmého, což ale můžeme trošku pozměnit. Tradici berou participanté jako běžnou součást dění kolem hodů, ne jako hlavní a nejdůležitější aspekt folklorního dění v obci. Někteří starci či členové chasy znají i jak to bývalo v minulosti, jiní neznají tolik souvislostí.

Zároveň ale dodržují občané Morkůvek podle slov Lucie tradiční pojetí hodů jakožto svátek, kdy všichni zanechají práce a oslavují, sice už ne konec zemědělského roku, ale důležitý mezník v jejich každodenním životě a životě obce.

„To je fakt, že i u nás jsou všichni na ty hody domáctější. Že fakt je to takový... všichni jsou milí, usměvaví, pohostinní a mně se líbí, že i celá dědina tak řeší, že je to fakt svátek, všichni umyjou okna, uklidí před barákem, aby to bylo nachystané všechno, načančané a docela se to i řeší, teď to vyzní asi blbě, že prostě po novém roce se něco udělá, do nového roku, tak u nás se to řeší kolikrát: do hodů, po hodech něco bude, že je to takovej druhej milník v tom roce. (...) Jak Vánoce, člověk taky zapomene, neřeší v ten Štědrej den takový věci nebo tak. Fakt takový ty všední starosti, no. To jsou takový svátky tady moravský. Všichni to tak berou. (...) A fakt nic neřešíš. Všude je naklizený, no, pak se dá jenom kačena upéct, ty řízky v pondělí a ...“ (Lucie)

S tradicí souvisí i proces změny uvnitř ní, na který také upozorňují některé participantky. Proces změny není vždy přesný, někde se jedná pouze o nespokojenost, motivací k tomuto pocitu bylo např. vcítění se do kůže svého kamaráda-stárka. Jedné

participantce vadí, že chlapci musejí chodit dvakrát ke starostce a mezitím odejít až na druhý konec vesnice.

Jednou ze změn bylo připojení nových slok k tradičním slokám zavádky. Participantka nevnímá změnu, vidí jen drobnou odchylku od tradice.

Zavádka je dlouhý tanec a nebavil tanečníky ani hosty, proto přišla změna, aby se odpoledne oživilo.

Dívky jsou nejspíš k tradici postaveny jako k hotové věci, k něčemu, co se musí dodržet, ale kde mohou upravovat podle potřeby.

„Aspoň hody jsou tradiční, ale jediný, co je na tom takový, tak jsou ty sólička, to si tam dáváš ty svoje.“ (Iveta)

„Jo, horního, první se jde ke starostce, pak se jde horní konec, pak... abych nekecala, pak prostě na Boleradice, na Klobouky, nevím přesně kama. Vím asi, ale...no, radši to říkat nebudu, to by bylo špatný. Jako má to svoje pravidla, odkud kam se musí jít a i když bydlí starostka úplně na jiném koncu, než se má začínat, tak prostě potom se musí jít tam, no. Bez toho to asi nemůže být, aniž by ona nebo starosta dal hodovní právo. (...) Asi to tak musí být.“ (Lucie) Podle některých participantek je to „na hlavu“, vžívají se zřejmě do role stárků, kteří chodí zvat.

3.2.6. Pojetí jinakosti

Proti změně se ale někdy postaví lidé v obci, kteří znají tradici více a je pro ně důležitější.

„Ani nehty tento rok jsem si radši nenechávala červený, panebože, to by mě zabily. Jako dávám si na to bacha.“ (Iveta)

Dívky by neměly být příliš namalované, podle Ivety by měly mít přírodní nehty, sundané hodinky. *„Prstýnek jo, hodinky ne.“ (Iveta)*

Dívky nevědomky zakládají svůj postoj na tradiční binární opozici my versus oni. Ve vsi se tato opozice rozlišuje na postoj k folklorním aspektům, jež mají stárky, a na postoj, jež zaujímají babičky. Tyto postoje jsou často v rozporu. Dívky to berou tak, že babičky jakožto pamětnice si přejí vše tak, jak to dříve bývalo. A vnímají, že když udělají něco jinak, je to špatně, udělaly chybu. U některých stárek tyto názory jdou *„jedním uchem dovnitř a druhým ven“ (Eliška)* Nejvíce se názory babiček ozývají v souvislosti s podobou kroje.

„Dá se říct, že ten kraj je taková živá věc, že se prostě vyvíjí a pořád se tam něco přidává a pořád se něco obnovuje. A takhle a to oni nedokážou pochopit.“
(Eliška)

„Ony to berou tak, jak to bývalo prostě, jakože tak to bylo a tak to musí být prostě. A v okamžiku, když uděláš něco trošinku jinak, tak už jako to je špatný. Víš, ale pak si třeba na to zase zvyknou, žejo, že to bude bývat tak, ale trvá to někdy.“ (Lucie)

Jisté je, že babičky jsou pro dívky někým, kdo udává pravidla a na jehož názor se hledí jako na relevantní. Zajímavé bylo se blíže podívat na motivace, kvůli kterým dívky tyto názory za relevantní považují. Může to být třeba fakt, že berou jejich připomínky jako autoritativní nebo tyto v podstatě „dané skutečnosti“ přebraly od svých předchůdkyň v kroji. Faktorem může být i rodina, která zvláště v době hodů zajišťuje mnoho věcí, je podpůrným systémem a tato rodina může odkazovat na starší generace, vést mladé dívky k respektu nebo úctě názorů starších nebo k jejich dogmatizování. Jak to působí na motivace k folkloru, je též sporné. Jestli je zde v určité míře obsažený altruismus, který dívky vede, nebo jestli zde působí kolektivní souhlas nebo domluva, by bylo na další výzkum. Také je třeba vidět, že názory mohou být pouze ze strany jednotlivců, ale dívky si je pamatují. Může hrát roli i přirozená touha si postěžovat na problém.

„Jak jedna tetička řekla jedné stárce, že jako prosimtě, že ti není hanba v tom vylézt, tady ti to trčí, tady to máš vyhozený z těch faldů a mně to přišlo líto jako jo, že ta holka prostě se do toho kroje oblíkne, je v tom vedro, je to těžký, škrtí to...“ (Lucie)

„Nikde není nějaký návod, jak to má být.“ (Nikol) Z pozorování jsem zjistila, že jiná členka chasy, která si na hody na pochod na místo konání hodů oblékla jen malý přespolní kraj a měla jít jako náhradnice za jednu ze stárek, přemýšlela, jestli nebudou pomluvy, ostatní přítomní ji uklidňovali. Otázkou zůstává, jestli se dívky nesnažily při rozhovoru zachovat empatii nebo kladný postoj vůči starším, ačkoliv jim chování vadí.

„Každá babička prostě tady nebo každá důchodkyně, která to oblíkala, už s tím má zkušenosti, do toho kroju vtiskne svůj prostě... svoje ruky prostě, tak jak ona to oblíká.“ (Eliška)

Na hodech je místo zvané „soudná stolice“, kde se pohybují lidé, kteří dle dívek hodnotí kroje, jak má kdo danou sukni, kde komu co trčí apod. Dívky o tomto místu mluví spíše v nadsázce a legraci, což by mohlo podporovat jejich povznesenost nad touto oblastí dění v obci. Může to znamenat, že si s tím příliš nelámou hlavu a

soustředí se na příjemnější věci kolem slavnosti. Při rozhovoru tuto skutečnost zmínily možná jen proto, že chtěly z hodů „vypíchnout“ něco zajímavého. Při datové triangulaci byl potvrzena důležitost názorů a vyplynulo, že se jedná o sdílený názor, což podporuje kolektivní „pravdu“. Při jiné triangulaci vyšlo najevo, že jedna z participantek neví o označení „soudná stolice“, ale uvědomuje si, že na místě vedle kapely, kde má ona entita být, jsou babičky, které hodnotí kroje i hody, ale není to nic mimořádného. Zase se projevuje individualita jedinců.

Eliška zdůraznila, že názory starších nejsou jen věcí Morkůvek. Paní z Krumvíře šla do Kobylí kraj, v Kobylí jiná paní řekla, že ty holky v tom nepůjdou, je to špatně ušité. *„Takže paní z Krumvíře má chuť si ty sukne a všechno vzít k sobě a prodat si je někde, protože holky v tom nepudou, protože je to špatně ušité.“* (Eliška)

Tyto odstavce ukazují, jak se výzkum v průběhu měnil a kukátko se obracelo na to, jakým způsobem dívky prožívají to, že již ve folklorní oblasti jsou a jak to koresponduje s jejich osobními postoji i vůči ostatním lidem.

V práci se otevírá tedy úplně jiná nová kapitola pohledu starších obyvatel Morkůvek. Protože jsme ale zaměřeni na mládež, tuto kapitola opět zavřeme ještě tím, že samy participantky si uvědomují problém změny, která není v obci vítaná. Za tímto „problémem“ bychom mohli vidět jeden ze základních postulátů etnicity, že totiž čím více se subkultury sbližují, tedy vidíme, že kroje v Boleradicích jsou podobné těm morkůvským, tím větší je důraz na rozdíl a jeho udržení v obci.

Dívky opravdu ke změně v tradici přistupují tak, že se identifikují formálně spíše s tradicí, ať už z jakéhokoliv důvodu, jak už jsme popsali výše, a pokud zaměníme jen pro potřebu tohoto zaměření pojmy „babičky“ a „tradice“. Pro hlubší poznání by byl též vhodný další výzkum.

„No, já si myslím, že se to nemění, že je to každý rok stejný, jediný co se začlo, je fakt ta zavádka. (...) Akorát teďka ta zavádka dost dělá, ale zas to není nový, to je převzatý z toho, co už bylo. (...) Takže akorát jediný fakt to, co to, tak jsou sloky té zavádky, to se zas taky, to bylo taky, když to začlo, tak se to půlce líbilo a půlce ne.“ (Iveta)

Přitom například změnu ve slokách zavádky vnímá paní V. (jedna ze starších) při neformálním rozhovoru jako hodně relevantní a pro ni nežádoucí. Jedná se o to, že dívky přidaly do zpěvu zavádky (viz slovník pojmů) sloky o jednotlivých stárákách.

Mezi změny, které se uskutečnily v Morkůvkách co do oblékání nebo jednání stárek patří to, že dívky nyní mají vějíře, kterými se mohou ovívat během hodů, dále

právě sloky zavádky i podoba zavádky, kdy se zrekonstruovalo společné tančení všech účastníků hodů na konci zavádky v kroužcích, které zde bylo přibližně před pěti lety, ale poté zaniklo. O tomto zániku by bylo též zajímavé se dozvědět více, neboť se může jednat o relevantní nebo menší změnu.

„Jediný, co babičky kdysi uznaly, tak když sem holky Oudovy donesly boty, ty vysoký boty, takový ty vyšívány, vyšitý, tak jediný, co naše babičky v Morkůvkách uznaly, tak že je to fakt lepší, že v tom nebolnou tak nohy, jak když máš prostě, že v těch botách máš zpevněnej kotník, takže ti ta noha nelítá.“ (Eliška)

Tradice jako taková může být viděna jako formálně důležitá, ale dívky o ní mohly mluvit jako o důležité jen proto, že samo spojení slov ‚tradice‘ a ‚výzkum o folkloru‘ je mohlo přivést k postoji důsledného nevynechání této problematiky. Jelikož jsem se ale při výzkumu snažila o to, být jedna z nich, myslím, že tuto možnost můžeme vyloučit. Naopak se nabízí, že sice dívky opravdu tíhnou k tradici jakožto pokračovatelé toho, co bylo, ale pak vidíme, a teď budeme mluvit objektivně jako výzkumníci, že změna je pro ně více vítanou a dokonce ji samy podněcují, neboť se zamýšlejí nad tím, co je pro ně pohodlnější a zároveň se snaží udělat hody i jiné akce nejspíš co nejlepší jako spoluorganizátorky.

Berou to pak jako něco, čím přispěly, mohou se cítit jako někdo, kdo má určitou roli v kolektivu, které dostál. *„Já jsem si říkala nejdřív ne, ale pak nee, já bych to chtěla zkusit. Říkala jsem to mojí vlastnici (Martině Páleníkové) a ona, tak jo. (...) Ona mě říká: mám udělat ty kolečka, já jsem nemohla, že jsem byla v té to. Tak říkám, jo, prosimtě běž a kdybys mohla, tak udělej kolečka. Tak jsem ráda, že hlavní zásluhu na tom má ona, že pak ale, že se zvedla, šla, jo, mám udělat ty kolečka...“ (Iveta o obnově zavedení všech účastníků hodů k tanci při zavádce)*

Výraznou motivací k folkloru je pro dívky právě pocit, že něco pořádají, že se nějak podílí. A že něco i mění, co se líbí i ostatním. Znovu se k této problematice, která již byla nastíněna v podkapitole „spoluorganizátorky hodů“ vracíme, abychom zdůraznili, že je jako součást výzkumu relevantní.

„Je to takový prostě oživení (nové sloky zavádky). Dřív na tu zavádku, když byla ta stará ta morkůvská, tak tu prostě bylo pár lidí. To odpoledne bylo hrozný, tam prostě bylo deset patnáct lidí, to bylo zoufalý. A právě se začaly vymýšlet ty nové sloky, tak všichni sou zvědaví. (...) To bylo i smutný, mně to přišlo prostě. Oni tu starou zavádku znali a co jako, si tam sednout a dívat se na to, jak se zpívá něco, co známe a ani si

nezatančíš, protože to je pro to zavádění těch stárků, teda stárek starým stárkům a jako co...“ (Lucie)

Zde hraje roli empatie, může to být i motivace ke změně, kterou pak druzí ocení, která padne na úrodnou půdu. Tato změna byla zdůrazněna všemi participantkami, téma nových slok zavádky je tedy stále aktuální i po několika letech.

Identita jako příslušnost k obci se téměř oslavuje příchodem přespolní chasy do vsi. Jedná se o mládež, která přijede nebo přijde na pořádané hody, kapela jim zahraje marš a oni si zatančí své sólo. Pak dostanou pohoštění. Často se jedná o mladé lidi, se kterými místní stárce a chasa trávili čas ve škole nebo na jiných akcích.

„Na těch hodech ty si z Klobouk a ty seš z Morkůvek a to je takový... Ale teďka už se to tak nebere, když sou ty přespoláci, tak oni se znajou, seš rád, že přijeli... (Iveta)

Dříve se více objevoval jev, že přespolní chasa z rivalské vesnice přišla na hody a ztropila povyk nebo ukradla máji, viz výše. *„By mě zajímalo, proč se to dělá.“ (Iveta)* Dívky už to v dnešní době tohle příliš nezažívají. Morkůvští „přespoláci“ chodí do Boleradic, pěšky do Bořetic. Chodí po třech nebo i více potom domů, vždy je s děvčaty alespoň jeden muž. Je to pro ně zesílení pocitu sounáležitosti, necítí se cize, ale jako hosté, které přijmou mezi sebe. V jinakosti se zde stírají rozdíly, což je kontrast k následujícímu odstavci. *„A to je fakt užasný, že člověk nic neřeší, že úplně vypne takový ty všední starosti, že prostě si jenom užije ty hody, je tam s těma lidma, kerý má rád a když dojedeme do vesnice, kde nikoho neznáme, že tě tam přijmou mezi sebe, že se tam dá nástup, máš tam sólo, pak tě vezmou na večerku prakticky úplně k cizím lidem. Prostě tě pohostí a je to fajn. A pak se vlastně s nima seznámíš a pak další rok už třeba za nima jedeš a zase víš oni řeknou, jo vy ste tu byli loni, tak podťe zas na večerku, nebo tak, že se pak znáte.“ (Lucie).* Také zde funguje výměna, že z cizí vsi pak zase dojedou „přespoláci“ do Morkůvek.

„Aji třeba v Boleradicích mají zase jinač, že u nás se chodí prostě odpoledne, večer v nedělu a ještě odpoledne, večer v pondělí a chodíme pořád v kroju. (...) V Boleradicích se chodí jenom odpoledne v kroji, večer už není kroj, chodí v šatech holky. (Eliška)

Co se týká kroje, jinakost je uvědomělá a u dívek posiluje sounáležitost s těmi, kteří „patří k nim“, tedy mají stejný kroj. Všimají si naopak drobných rozdílů, které je odlišují od ostatních vsí. Je to pro ně zdroje zaujetí, nejspíše vtisknutým od předků *„Třeba v Krumvíři nosí široký sukně, oni mají stejnej kroj, ale mají to prostě oblečený naširoko. Ta došla třeba jednou taková oblečená jak my... A třeba nosí o trochu kratší*

zástěry v Krumvíři, my máme zástěry tip-top na krajk. Jo, že ta krajka nepřečnívá ani nezůstává třeba centimetr, my to máme prostě krajk. na krajk, oni nosí třeba kratší zástěry trochu.“ (Eliška)

„Ono se to právěže láme všude jinak, pokaždé, na každou dědinu se to láme v jiným...jinej uhel to má.“ (Iveta) Jak říká Nikol, ke kroji je třeba mít „pěknej“ vztah.

Pro některé dívky je toto zapálení ve větší míře. Při pozorování ostatních krojovaných z jiných míst na jižní Moravě vidí i problematické prvky na cizích krojích, a to takové, že kroj nevypadá autenticky, ale je složen z částí, které pocházejí z různých koutů kraje. Eliška upozornila na to, že např. v Brně jsou kyjovské kroje, stejně jako z pozorování výzkumníka v jiných částech jihomoravského kraje. Stává se, že tam kde se nedochoval kroj původní nebo po něm občané nepátrají, oblékají dívky právě kroj z Kyjovska výrazný červenou sukní a kordulami různých barev. V Brně-Líšni mají ovšem kroje vlastní, jak upozornila Eliška. Zde pozorujeme nechuť vůči krojům přejatým, negativní postoj popisovali už bratři Mrštíkové, tam konkrétně k oblečení, které si oblečou na hody dívky pracující ve městě.

„Zas má v tomhle Peťa pravdu (přítel), že někeří si ten kroj přivlastňujou, jenom že oni na to něco změnili a udělali z toho takovou slátaninu, že to není ani kyjovský ani já nevím... (...) První setkání těch přátel jižní Moravy, když jsem tam viděla ty kroje, který byly slátaný z kyjovskýho a tam kordula z Podluží. Já jsem umírala, co dokáže z těch krojů někdo udělat.“ (Eliška)

Vztah ke kroji je zde umocněný v pozitivním slova smyslu, vztah k autentickému kroji, ten může pak působit na větší zápal do nošení kroje a všech oblastí, jichž se kroj dotýká, který je potřebný, když si dívky na sebe oblečou něco, co je tlačí a je to těžké a mají přitom zhoršený pohyb. *„Ono to oblíkání je docela dost složitý, když to člověk vidí, tak neví, kde jaká šňůrka je... Jenom těch šest sukní na sobě, něco pod tím a tady rukávce, teď to musí jít první, to druhý, na to se dává to, aby to bylo pěkný, na to zase... Že je to takový, člověk tomu musí rozumět.*“ (Nikol)

„Oni přijdou za tu ... a: já, ty máš hrozně hezký to a ty máš hrozně hezký to, to je hezká sukně a tak. To mě hrozně potěší, ty v tom kroji seš, tak v tom hrozně trpíš, ty je nosíš, protože prostě...“ (Iveta)

Chození v kroji tedy člověka přesahuje i co do náročnosti oblékání, také do náročnosti nošení a v neposlední řadě do oblíbenosti. *„Jako v dnešní době, koho si tak vezmeš do baráku nebo na večer. Ale když seš v kroju, tak máš dveře otevřený. Taky se mně strašně líbí, že tě cizí lidi pohostí, je to samozřejmost a pocta, že k nim jde někdo*

na tu večeri, takový fajn. “ (Lucie o chození „přes pole“) Znovu to tedy přispívá k tomu, že dívky se do krojů oblékají znovu a znovu a prožívají benefity i útrapy, které k tomu patří.

3.3. Hodová slavnost jako vyústění motivací k folkloru

Toto vše přispívá různou silou ke vztahu k hodům jakožto „největší akci v Morkůvkách“ (Nikol a Eliška). V tomto vztahu se objevují tři aspekty, které jsou navzájem propojené. Hody se vši přípravou, což znamená chystání v domácnostech, zvaní hostů, nácvik tanců a půlnočního překvapení, volení stárků a dění přímo na Pláckách a ve vsi během konání hodů, jsou náročné. Pořadatelé, tedy stárci a chasa, jsou tím pohlceni. „*Neumím si představit, že bych bydlela jinde, no, mně by to asi úplně chybělo, aspoň ty hody. (...) A fakt člověk nemá co přemýšlet nad něčím jiným, jakože je tím tak úplně pohlcený, že to nejde a je to dobře, že si člověk odpočine od těch ostatních problémů, zapomene na chvíli aspoň na tu práci a na školu...*“ (Lucie)

Participantky už jsou sžité s chystáním hodů a účastnictvím na nich ve své vsi. Zajímavým by mohl být pohled dívek, které se také aktivně účastnily na spolupořádání hodů, ale již žijí jinde.

„*A to bylo tak čtrnáct dní (že chodila vždy do sklepa hned po práci). Já sem čtrnáct dní před těma hodama žila jenom těma hodama. I v práci.*“ (Iveta)

K náročnosti přispívají i vnější okolnosti, které člověk neovlivní. Např. když člověk je v kroji už čtyři hodiny a chce jít na toaletu. „*Takže to už si říkáš, pane Bože, ať tě z toho vyslečou, neříkám, že takový momenty jsou, to bývá celkem často, že třeba po čtyřech hodinách už tě to škrtí (...) fakt z toho kroja chceš jít ven.*“ (Iveta)

V domácnostech první i druhé stárky je kolem hodů hodně práce i pro členy rodiny. Samotná příprava na stavění máje je též náročná. Chlapci máji musejí dovézt, což se uskutečňuje ve středu, pak ji očistit a pak ji několik nocí hlídat, než začnou hody. Někdy se dívky připojí a „hlídají“ máji s chlapci. Opět vidíme to, že patří do kolektivu a ačkoliv by se nemusely účastnit, dívky se připojují k chlapcům, aby s nimi strávily více času. Přitom mohou prožívat nadšení pro dobrodružství, které se ovšem neukazuje být dobrodružstvím, takže jej prožívají v legraci a dobré náladě. „*Nám to přišlo jako strašná sranda, že jsme tam tento rok s nima, jakože hlídáme máju s holkama, takže jsme tam spali, já nevím, čtyři kluci a byly jsme tři holky a prostě strašně sranda v noci, to je dobrý, ale spát tam, jak tam jsou ty Plácka, tak jsme spaly ještě v osm.*“ (Iveta) Participantky tedy tráví spolu čas stále intenzivněji, jak se blíží hody. Dívky pak nosí na Plácky občerstvení pro stárky a členy chasy, kteří hoblují a čistí máji. Podle Ivety jsou kluci z toho chystání a „lítání“ kolem máji unavení, je tedy vidět, jak se dívky vžívají do jejich role.

K hodům patří také jídlo a alkohol. „*Jo, jo, to pak většinou nemůžu ani vidět protože to je furt. Bramborovej salát a hotová jako. Nebo když jezdíme přes pole na hody, to je všude, ze začátku: joo, to bude řízek se salátem a potom, že jdeš na třetí, čtvrtý hody, že už to není člověku vzácný.*“ (Lucie) „*Bez toho vína to taky jako... musíš si připít na tom sóle.*“ (Lucie)

Iveta si v roce 2015 na hody nedala ani jednu kávu, ani před hodami. Zákusky, které její matka dovezla na hody, ochutnala také až po hodech, je zde opět vnímání dívek náročnosti hodového dění. „*V úterý jsem se vzbudila asi tak v pět odpoledne, tak sme si dali oběd a kafe konečně.*“ (Iveta)

S pitím alkoholu se začíná už při volení stárků v hospodě v červenci. „*Pak se zpívají sloky ze zavádky a u toho se zvedají ti stárce, tak se volí. A to je tak celý volení, pak už se jenom pije. (...) Jelikož to máme teďka v hospodě, tak pivo. Takže bereme tam ty jejich zásoby. Ale když to bývalo tady, tak většinou někdo něco donesl a kluci většinou pijou tvrdej. Když se jde volit, tak se u toho pije tvrdej alkohol.*“ (Eliška) Někdy se stárce při nácviu tanců sejdou a nakonec si jen povídají a pijí víno. Lucie ale připomíná, že hody ani scházení se ve sklepě nejsou jen o alkoholu. Alkohol ale k hodům patří už dlouhou dobu, povzbuzuje všeobecné veselí. „*Někdo to bere jako ožiráčku, ale oni z toho pak většinou vyrostou, po roce, po dvou, že zjistí, že to není jenom o tom chlastání, ale že je to o něčem jiným. (...) ale prostě zavdajou si. Navíc to hned vytancuješ.*“ (Lucie)

Druhým aspektem po náročnosti hodů je jejich slavnostnost, zábavnost, radost z nich a další pozitivní pocity. „*Je to takový, mně se to hrozně líbí, vždycky to máš úplně, takový to jakoby, mrazení když jdeš a teďka víš, že se na tebe všichni dívají, všichni říkají, že máš hezkou sukni... (...) Když přijdeš na ty hody a víš, že tam ti lidi jsou, že tam nejsme sami, že fakt se na nás... že se přišli pobavit, podívat se na ty krojovaný.*“ (Iveta) Podle dívek i na lidech záleží, ačkoliv názory starších neberou tolik vážně, jsou rádi, že jsou s nimi. Pocity pramení např. z toho, že se akce podařila, přišlo hodně lidí. Většina pocitů a dojmů z hodů by se dala zařadit pod nálepku ‚kolektivní‘. Pocit, že někam patřím, něco dělám spolu s někým, na kom mi záleží a koho vidívám někdy i každý den, i to nejspíš prožívají dívky.

3.3.1. Průběh hodů

Samotné volení stárků probíhá nyní jinak než dříve. Stárci se sejdou v hospodě, někdy se k nim při veselí, které nastává po oficiálním zvolení, přidávají i místní lidé, kteří se zrovna v místě vyskytnou, změnou je to, že na volení se přijdou podívat i dívky-stárky, které měly dříve vstup zakázaný. *„My dojdeme jako psychická podpora. Vlastně chodijou tam chlapi, musijou tam být stárci a chodijou tam chlapi. (...) Známe se všichni dohromady a sejdeme se tam v největším počtu pomalu. Takže jako sranda. (...) Akorát holky by tam neměly bejt, ale teď už je to jedno. Teď už se to nedodrží.“* (Eliška)

Jednotlivé dny mají vždy něco do sebe, podle participantek. Prolíná se zde náročnost a pozitivní nebo nadšená nálada z hodů.

V pátek stavějí stárci, členové chasy, muži z obce i děti ručně máji, diriguje to pan Lupač, jak již bylo uvedeno výše. Natáhnou se čtyři lana, jedno z nich drží děti, druhé staří, apod. Dívky je obskakují s vínem a pivem. *„Tady to je hrozně dobrý, mně se líbí ten moment, když se postaví mája a všichni si stoupnou okolo a začnou zpívat, to je takový hezký.“* (Iveta) Pocit sounáležitosti je umocněný i tím, že se přijdou podívat lidé z okolních vesnic na to, jak se ručně staví máje, ne všude je to totiž samozřejmostí.

Sobota bývá klidnější, stárci jdou v civilu a mají jen mašličky, aby je bylo mezi hosty poznat. Jdou pochod. Zábava se neprotahuje úplně do rána, protože další den ráno začíná zvaní. Ráno je na vsi klid, ale dívky uklízejí, apod. *„Protože je první den hodů, všichni se hrozně těší, je sraz u té první stárce, ještě nejseš v kroji, seš jenom v civilu, je to takový načnutí těch hodů.“* (Iveta)

Zvaní na hody mají v režii chlapi a dechová muzika, která je doprovází. Dívky si pochvalují, že se mohou v sobotu vyspat. Navíc není ranní mše, protože ve vsi není kostel. Dívky čekají doma a oblékají se do kroje, popř. se baví se rodinou a známými. Na hody přijíždějí hosté z rodiny i z okruhu přátel stárky, k přípravám a těšení se na hody patří i pečení, vaření, aby vše bylo v den hodů už připraveno. Od hodů bývá v neděli ráno chvíli odpočinek, spoluorganizátorky řeší drobnosti nebo si vyprávějí s hosty příhody a zážitky, zatímco kolem nich je napečeno, nachystáno pro další večer, někdy se rozhovor ale stočí k loňským ročníkům, k zážitkům z večera hodů, apod. *„No, většinou to protáhnou, protože u jednoho baráku stojí půl dňa. Oni pak dojdou z toho zvaní, jako my sme pořád doma jako holky, (...) převlečou si košilu a už musijou jít zas na průvod...“* (Eliška)

„Potom odpoledne většinou ještě přijede někdo známej nebo kamarádi, rodina nebo tak, takže je eště pohostit.“ (Lucie)

Před zvaním musejí chlapci zajít ke starostce, kde dostanou hodovní právo, že mohou pořádat hody.

Zábava probíhá v neděli až do noci, hraje dechová muzika, stárci jdou pochod. *„Pak je neděla, to je super hodně to odpoledne, protože je první den, že jdeme v kroji, tak zase se všichni těší na to, že jdeme v tom kroji poprvé už.“ (Iveta)*

Neděle bývá náročná jak pro ženskou, tak pro mužskou část chasy a stárků. Odpoledne se dívky obléknou do krojů a třeba až do večera nemohou jít na záchod.

Největším zážitkem je ale pondělí a pondělní zábava. Odpoledne je důležitá zavádka, o které jsme se již zmiňovali, dále jsou zvoleni staří stárci, ženatí muži, které si stárky vyberou již před hodami, aby s nimi vedli hody. Mladí stárci si pak mohou odpočinout od organizace hodů a bavit se. Dívky se obracejí na své mužské krojované protějšky a vnímají, jak se cítí. *„Jsou unavení, ale jsou víc v pohodě. Už to nemají ta rozlitaný a už nemusijou tak spěchat na všechno. V pondělí nejhůř ta zavádka, ta je nejdelší a když svítí slunko... (...) Když stojíš dvě hodiny na slunko, když není pod mrakem. (...) Jsme rádi, že neprší, ale mohlo by být pod mrakem. To každě odšlape a bývalo třeba šest stárků, my jsme letos čtyři jenom. Poslední stojí nejdýl na tom místě, než se na něho dostane řada a první zase stojí nejdýl dokolečka. Oni v Krumvíři vychází dost brzo za sebou, my vycházíme... dozpívá se jedna, sloka pak se dá hraná a pak se vychází na další zpívanou...“ (Eliška)* Po půlnoci nastane čas na půlnoční překvapení.

Stárci bývají z půlnočního překvapení nadšení. Dlouho se nacvičuje, stárci chodí s nápady na společná setkání a opět zde hraje roli kolektivní duch, kdy každý něco „přispěje“, propůjčuje si oblečení apod. Překvapení se začaly dělat v té podobě, jakou má teď, v roce 2007. Je zde na místě zdůraznit, že tento zásah do tradice v Morkůvkách je podle výzkumníkova vnímání velký, ale je vnímán kladně, alespoň u dívek. Už je vnímám jako tradice, v tradici.

Též se opět objevuje zmíněná „obecní“ identita jako sounáležitost s ostatními v obci a nadšení. Podle Nikol je morkůvské překvapení víc propracované než v jiných obcích. Dochází tedy i ke srovnávání a opět k vyzdvihování rozdílů oproti jiným obcím. *„No, ono v Morkůvkách je to aji tím (ten pocit, že ještě člověk není unavený a zralý na spánek), že my cvičíme na pondělí to půlnoční překvapení, to je tím, že na tu půlnoc se*

všichni těší, protože mně přijde, že z těch hodů, když jsou v Morkůvkách vlastně pondělí je super. (Iveta)

Akce se protahuje dlouho do rána, kdy pak jdou stárci a členové chasy pro rohlíky a šunku ke snídani do obchodu.

Kromě hodů bývají v obci ještě další akce. Místo odehrávek se koná burčáková zábava. Mezi dalšími krojovanými akcemi je ples a Velikonoční zábava. *„To se zrušilo, protože tam nikdo nechodil.“ (Iveta o „odehrávkách“)*

3.3.2. Kroj jako součást hodů

I když jsme již dříve psali o kroji jako o motivaci k účasti ve folklorní oblasti, ještě je na místě zmínit, jakým způsobem figuruje v myšlení participantek, kromě toho, že jsou pro něj nadšené, apod.

Jak už jsme nastínili výše, je zde jasná náročnost kroje. Jednak s oblékáním, ale i s nošením kroje. Dívky často nejdou celou dobu, po kterou jsou v kroji, na toaletu. Řeší, jestli projdou mezi dvěma auty, mezi kterými by v „civilu“ bez problému prošly. Vychytávky, které dívky používají jim umožňují cítit se aspoň jemně příjemně, ačkoliv kroj je těžký a zařezává se. Používají různá „jelita“, vycpávky ve tvaru jelita vyplněné polyesterem nebo materiálůvě podobný pás na žebrách. Mašli, aby se dobře uvázala, má např. Iveta složenou ze dvou částí sepnutých spínacím špendlíkem. Dívky hodnotí i náročnost oblečení jejich stárků. Fodro je hůlka z brslenu opentlená mašlemi, která je zastrčená do brokátové látky, na níž jsou našity skládané kytičky a z níž splývá střepec dřevových hoblin. Hůlka je těžká, chlapci ji mají připevněnou k boku spínacím špendlíkem. Fodro symbolizuje právo stárka účastnit se pořádání hodů. *„Aji to fodro, to prostě zavazí. Oni jsou rádi, že to můžou mít jenom na průvod. Ono je to těžký, ono se to nezdá, ale nosit to celou dobu v ruce, jako ono je to celkem těžký.“ (Eliška)*

Samostatnou kapitolou je oblékání se do kroje, které dívky popisují jako náročné. *„No, to je ještě horší dvě holky, podle mě, oblíkat. Já su ráda, že obleču sebe nebo že mě oblečou...“ (Iveta)*

Oblékání do kroje trvá i hodinu či dvě, záleží na šikovnosti a zkušenosti člověka, který do kroje obléká. Někdy se oblékání ujmou i dvě osoby. Eliška i Nikol vnímají, že babičky, které do kroje oblékají mají svůj styl. Podle Ivety ale je oblékání není začátek, kroj se totiž začíná žehlit i měsíc dopředu. Dostáváme se až k tomu, od koho tedy kroj vůbec mají dívky kroj nebo kde ho vzít. Iveta popisuje, že je důležité

vedení nebo pomoc rodičů. „*Já jsem měla to štěstí, že moje mamka šije, takže mě ušila celej kroj, takže mě vyšel tak na pětatřicet plus boty za čtyři tisíce jeden pár. (...) To jsou moje nejdražší boty v životě.*“ (Eliška) Nikol nemá tolik zapálené rodiče, podle Ivety je to však u ní jen otázkou času, kdy se do celého dění a starání kolem hodů zapojí více. „*Že ti rodiče, že ta její maminka se do toho začla zapojovat, že by s ňou chodila a to. Že se třeba do toho dostanou...*“ (Iveta)

Rodiče se do procesu zapojují různými způsoby. Eliščina matka šije, takže měla stárka o kroj postaráno, jak už jsme uvedli výše.

„*Ondra, ten má svůj kroj, klučičí je jednodušší, kordulu má vlastně po tatkově, boty má po tatkově, takže vlastně jen kalhoty, košile, klobouk.*“ (Lucie)

„*Si nechával (Marcel- stárek – pozn.aut.) ušít kordulu, si ju vyšival, paní mu to vyšivala, stříhala, teď zjistí že pujdeme za sklepníky, tak už ani potřebovat nebude, že bude mít úplně jinou. Musel s tím obeznámit rodiče, že po tom třičtvrtě roku, co se dočkal korduly stejně nakonec nebude.*“ (Nikol)

4. Diskuze

Kromě úvah ohledně pojetí jinakosti u dívek ještě prodiskutujeme několik dalších aspektů, které se objevily během výzkumu a v následné analýze. Je zřejmé, že stěžejní motivací dívek k folkloru je skutečnost, že patří ke kolektivu. Tato příslušnost, jak skutečnost přeložil Petr Pabián z anglického textu B. Callaghana¹⁹, je vlastní všem dívkám. Je to jev hlubšího charakteru, např. Nikol popisuje, že „došla do styku s děčkama“, z čehož se vyvinulo kamarádství, ovšem nemuselo, ale stalo se. Je na místě polemizovat o tom, zda se identita dívek realizuje ve volném čase i tím, že se zabírají tématem krojů, což poté zúročí nebo možná „naplní“ při přímém styku s kroji na hodových zábavách. K tomu musíme připočíst skutečnost, že v kroji mají dívky „dveře otevřené“, jak řekla Lucie. Znamená to, že jsou někde vítané, přijímané. U participantek se objevuje zkratka často konstrukt „jsme v tom spolu“. Může to být i pojato tak, že dívky, které třeba bojují se svými nedostatky nebo problémy „v partě“ jsou v kroji přijímány celistvě, protože někam patří. Vidíme zde najednou funkční pojetí normality, tak jak ho popsali S. Fischer a J. Škoda (2009), ačkoliv oni toto pojetí ukazují vzhledem k patologickým jevům.²⁰ Tyto spekulace jsou však již méně podložené, než to, že do 22 let je pro jedince důležitá identita. Člověk se ptá, jestli je spokojený sám se sebou, má určité sebepojetí a řeší, kam patří.²¹ Ve výzkumu došlo k tomu, že dívky podle našeho názoru téměř s hrdostí a vděkem mluví o partě, jako o něčem, co je spojuje, co vyzdvihují, viz např. citace Lucie.

Dalším poznatkem je silné estetické vnímání dívek, což se týká hlavně krojů. Např. Eliška porovnává kroje s těmi, co jsou v jiných vesnicích i částech měst, ale např. u Ivety i za tímto pozorujeme touhu po kolektivu. Stmelujícím prvkem je i společná práce, např. v době realizace této kapitoly začínají chlapci i dívky psát kroniku morkůvské krojované mládeže. Znovu nás to tedy vrací ke sdílení ve skupině, k čemuž se připojuje pocit důležitosti při organizaci akcí, kdy dívky mluví o tom, že u nich se „to dělá nějak a jinde jinak“. Např. Eliška vidí navíc kolem sebe i vzory v rodině. Řekla, že, když si měla v roce a půl svléct kroj, ve kterém se účastnila akce, rozplakala se, což dnes přidává jako vtipnou historku.

Vždy je tedy vidět, že „bytí spolu“ převažuje nad všemi jinými motivacemi, ačkoliv tyto ostatní jsou též důležité. Jejich touha po kolektivu je spojena

¹⁹ Srov. Callaghan In: GETSEMAN, 2000

²⁰ Srov. Fischer, Škoda, 2009, s. 21-29

²¹ Srov. Bezděková, 2015, s. 21-23

s každodenností života, kdy si pak např. vypráví historky z minulých společných akcí. Chození v kroji na krojované akce, scházení se a plánování organizace akce by se dalo připodobnit ke koníčku, volnočasové aktivitě. V dětství takovou aktivitu zajišťují různé instituce, mládež si ji organizuje zde sama. Ale např. Eliška ve volném čase jezdí na koni, dívky si přivydělávají na brigádě, apod., účast na folklorní oblasti je tedy jen jedna z více aktivit. Nedílnou součástí společenského života dívek je navštěvování hodů v cizí obci, o němž jsme se již zmínili. Je třeba ale dodat, že participantky se účastní hodových zábav i v „civilním“ oblečení a jezdí tam společně s ostatními členy chasy a stárky nebo mládeží z Morkůvek, která se s nimi stýká. Eliška se baví se začínající mládeží (kolem patnácti let, zatímco Elišce je) méně, protože si s nimi nemá tolik co říct, věnuje se spíše svým vrstevníkům. Ale pojí je dohromady vtipkování a zážitky, popř. rady, jak zatancovat dílčí tanec, apod. Nemají spolu tolik společného, ačkoliv podle Lucie stírají rozdíly věku i profese.

5. Negativa výzkumu

Výzkum byl prováděn v relativně krátkém časovém úseku, ačkoliv bylo více času jej provést, ze zdravotních i jiných důvodů však k tomu nedošlo. Jedním z negativ výzkumu a zároveň pobídnutím k tomu, příště touto cestou jít, je malé zaměření na mužskou část stárků a chasy. Není tím myšleno ptát se více mužů, neboť tato práce se od tohoto odklonila, ale může být velmi užitečné zaměřit se na to, jakou roli pro dívky hrají chlapi ve skupině, v kolektivu, jak pro ně figurují v přípravách a v průběhu hodových i jiných slavností. Kromě zmínek o tom, jak mají chlapi náročné zvaní a dobu bezprostředně před ním nebo o tom jak mají ulehčené nyní nošení feder či jak funguje dichotomie sklepník-sklepnice zde nevidíme bližší motivy dívek ve vztazích s chlapi jako spolupořadateli a těmi, se kterými tráví mnoho času. Nebylo by příliš psychologické dostat se právě k těmto datům, naopak by to mohlo přispět k prohloubení emického pohledu na problematiku. Právě kolektiv, který dívky zdůrazňovaly vedle důležitosti rodiny jako zázemí, neměl ve výzkumu větší místo. Zde by se velmi hodil další výzkum.

To nás dostává k dalšímu problému, který by ale mohl být do budoucna vyřešen, tudíž nedostatku zúčastněného pozorování nebo i nezúčastněného pozorování ve výzkumu, které by osvětlilo nejen motivace dívek k folkloru spojené se vztahy mezi nimi a chlapi, ale i mezi sebou navzájem a kolektivně.

Jiný problém vidím v mém postavení jako výzkumníka, který zná velmi dobře subjektivní a objektivizovanou opozici my versus oni z vlastních zkušeností, čímž se stalo, že jsem v rozhovorech tuto opozici podporovala, zčásti proto, aby se participanti cítili při rozhovoru dobře a mohli si dovolit být otevření, ale stalo se i to, že se např. v jedné části, když jsem napřímo vyjevila, že jedna místní obyvatelka si stěžovala na nové sloky zavádky, se dívky poté vydaly tematicky tímto směrem. To, jak ale na dívky toto téma může působit, je však ve výzkumu i snaze objektivizovat diskuzi zaneseno jasně.

Poslední negativum na výzkumu vidím v tom, že jsem na začátku rozhovorů řekla, že můj výzkum je o folkloru a cestách k němu, z čehož si participantky možná vzaly to, že budou mluvit jen o folkloru a ne o sobě. Tento problém jsem již měla ve výzkumu v sudetském pohraničí, při výzkumu v Morkůvkách se některé participantky nechtěly tolik otevřít nebo nereagovaly na snahu zavést řeč k více osobním otázkám.

Závěr

V závěru výzkumu lze říct, že jsme dospěli ke dvěma novým zjištěním. Zaprvé, jak už se ale dalo předpokládat i z teoretické části práce, stárky a členky chasy staví svoji motivaci hlavně na potřebě nebo touze být v kolektivu, kde naplňují perspektivně svůj volný čas tím, že se cítí sounáležité při organizaci hodů. Dívky v Morkůvkách ale nestaví pouze na tom svá kamarádství. Scházejí se i denně, aby si řekly zážitky ze dne, apod. Tato forma přátelství přesahuje folklorní oblast, ale ukazuje se, že dláždí cestu k folkloru velkými a důležitými kameny. K jiným kamenům na cestě k folkloru a ve folkloru patří aspekt rodiny jako zázemí, díky kterému mohou být touhy být v kolektivu a pořádat něco zčásti realizovány. Do pozadí se dostává tradice, která se bere jako každodenní realita, kterou můžeme respektovat nebo ji mírně pozměnit.

Dva nové závěry je třeba zde rozepsat. Kromě výše zmíněných motivací je zde fakt, že dívky si jsou více i méně vědomy své i cizí jinakosti, kterou různou měrou vyzdvihují. Jejich rozdělování na „my“ a „oni“ je patrné spíše ve vztahu ke starším generacím, v němž ale chtějí dospět ke kompromisu, neboť jsou pro ně nejspíše starší generace autoritou, podporovanou rodinnými příslušníky participantek a obecně stárků či členů chasy. Dále je rozdělení „my“ versus „oni“ viditelné v jejich zaměření na podobu krojů, zajímavé je, že toto zaměření a názory mohly pravděpodobně získat právě od starších generací, které, jak bylo zjištěno třeba u níže uvedené paní V., tyto odchylky řeší, zaobírají se jimi. Druhé zjištění je to, že velkou roli hraje i pocit, že něco spoluorganizují a dostávám za to pochvalu, stejně tak důležité je ocenění krásy dívky v kroji, které jí též přidá na nadšenosti pro to, kroj vůbec obléct. Jisté je, že dívky folklorem žijí, ale nijak se to nevyklučuje s jejich životem v moderní společnosti, kde používáme mobilní telefony, apod. Zajímavým podnětem pro další bádání by bylo mapování života participantek mimo folklor, kdy prožívají jiné životní osudy. Tím, že se ale dívky scházejí ve volném čase právě hlavně s ostatními, kteří tvoří jejich okruh kamarádů, stírá se rozdíl mezi tím, kdy krácejí po cestě k folkloru, protože se tato cesta stává přirozenou součástí jejich každodenního života.

Zajímavé pro budoucí výzkum v této oblasti by též bylo zjišťování náhledu starší generace občanů Morkůvek. Při výzkumu jsem vedla rozhovor též s otcem Lucie a s paní Vlasákovou, která dnes obléká do krojů a v této oblasti je velmi znalá. Jejich výpovědi by ovšem otevřely dveře k novým zjištěním, které by se daly připodobnit k triangulaci, neboť by nám pomohly vidět folklorní život zase jinými očima. Na konci výzkumu tedy vyvstává mnohem více otázek, než na začátku.

„Srdcová záležitost. By mě to chybělo, kdybych v tom nebyla. I když jsem byla třeba loni nebo předloni v práci, když byly hody, tak jsem to strašně obřečela, že mě to přišlo líto, a přitom to byl jeden den, ale nevím, přišlo mě to líto.“ (Lucie)

Slovník pojmů k bakalářské práci

Jít za stárku: jít v kroji a spolupořádat hody, „stárkovat“

Juchání: zvuk, který hlasivkami vydávají stárci a stárky, když chtějí symbolicky upozornit na svou přítomnost

Odehrávky: akce po hodech, kde se dopíjí zbytek vína a uzavírá se tak doba hodovní

Pochod: marš, hudební projev, při kterém stárci nebo i členové chasy, přespolní, staří stárci, apod. jdou slavnostním krokem na „place“, tanečním prostoru. V některých obcích bývá secvičený pochod tak, aby zaujal diváky svou choreografií, např. že dívky jdou po levé straně, chlapci po pravé, různě se rozdělují a zase scházejí, apod.

Přespolní kroj dívčí: jednodušší kroj, než slavnostní kroj o několika sukních. Přespolní kroj se skládá většinou z jedné spodní sukně a jedné barevné sukně, kordula (vesta) i rukávce („tričko“) jsou jednodušší zvláště u svobodných děvčat, u vdaných může být složitěji ušitý krejzl (límeček)

Sólo: je samotný tanec se svými zvyklostmi nebo malá mašlička či jiná věc připevněná na špendlíku. Sólo jako půlhodinový tanec se tančí každý hodový den většinou třikrát. Dvě stárky si vyberou jeden taneční pár na parketě, zajuchají a nalijí páru bílé víno. Pár musí přispět malým finančním obnosem na pořádání hodů, dostane pak „sólo“, které může mít podobu v dnešní době už jakoukoliv. Dřív byla sóla Hosté, Ženáci a Mašličkové. Nyní už vymýšlejí stárci a chasa různé druhy sól, např. Šavličkové, Písmenkové, Knoflíkové, apod. U některých sól se peníze nevybírají, hlavně u Dětského sóla, Přespolního a sóla starých stárků, kde mají přednost v tanci ti, po kterých je sólo pojmenované. Tzn. například u dětského sóla tancují hlavně děti, u přespolního sóla tancují členové chasy, kteří přišli z jiné vesnice v krojích přespolního charakteru.

Verbuňk: slovácký mužský tanec skočného charakteru, založený na improvizaci. „Slovo verbuňk pochází z německého slova Werbung, což znamená ucházet se nebo najímat se (z praxe náboru do vojenské služby, prováděného v českých zemích do roku 1781. Vznik tohoto tance se datuje do první poloviny 18. století, první píseň označená jako verbuňk je z roku 1819 a začíná slovy: „*Juž jsem přišel, daj že mi.*““ (Páleníková, 2009, s. 59) Většinou má tři části. Stárci zazpívají první sloku pomalu, kapela pak zahraje stejnou melodii ještě jednou, přitom stárci tancují, a potřetí se zopakuje melodie znovu rychleji, stárci tancují tak svižněji. Verbuňk tancují na

hodech často přespolní stárci, kteří se svými stárkami přišli v přespolních krojích z okolních vesnic.

Zavádka: „Typologicky je zavádka prastarým tancem obcházivého charakteru, kterým obcházeli nejprve jednotliví stárci jedenkrát až třikrát kolem máje, pak společně se stárkami ve dvojicích, počínaje první stárkovskou dvojicí. Stárek a stárka v postavení čelem proti sobě a v držení za pravé ruce ve skrčení předpažmo obcházejí zavádkovým krokem v pořadí první až čtvrtý pár kolem máje za zpěvu zavádkových písní $\frac{3}{4}$ taktu a za hry hudců. Hudebně-pohybovým charakterem patří zavádka k typu tanců 'kráčivých', 'chodivých' $\frac{3}{4}$ taktu, volného tempa a charakteristického rytmu (...) (Jelínková, 1984, s. 19)

Sloky Zavádky

1. Enom ty mně má panenka pověz, kam ty zejtra na travěnku půjdeš?
A já půjdu, půjdu, půjdu do háječka, zelená se tam pěkná travička.
2. Zelenej se travičko zelená, rozlívej se voděnko studená.
Rozlívej se rozlívej, po hladkém kamení, nastalo mě s milů rozlúčení.
3. Súdili se ti morkovští s pánem. O tú lúku co je pode dvorem.
Súdili se, súdili, súdit budú eště, o to hezké modrooké děvče.
4. První stárka má nové střevíce. Poslechněte co má ještě více.
A ona má eště kolikeré šaty, přece nechce mrcha poslouchati.
5. Šel kmocháček s kmotřenkú na huby, obrátil jí rubášek na ruby.
Aj kmocháčku kmotře, jak se vám to líbí. Aj kmotřenko lepší jak ty huby.
6. Zasadil sem višinečku v humně, dá-li pán Bůh, ona se mně ujme.
Až ona se ujme a bude mně rodit, tenkrát budu za mú milú chodit.
7. Když sem já šel přes pole za holkú, strkal sem ji ruku do rozporku.
A ona se chechtá, že ju to tam lechtá, abych jí tam strčil prst bez nehta.

II

8. Orala, orala s černýma volama.
Hajs, hajs, hajs, černé bílé voly, hajs, hajs, hajs, černé bílé voly dokola.

III

9. V zeleném hájičku milovali se dva.
Spadlo na ně dřevo, spadlo na ně dřevo, zabilo je oba.
10. Dobře udělalo, že oba zabilo.
Nebudú vzpomínat, nebudú vzpomínat jeden na druhýho.

11. Vy morkovští chlapci, kde vy máte stárka?

Leží za humnama, leží za humnama, pije vodu z járka.

12. Vy morkovští chlapci, kde máte druhýho?

Leží za humnama, leží za humnama, zrovna vedle něho.

13. Měla sem milého, jmenoval se Karel.

Když sem ho potkala, když sem ho potkala, smrděl jako d'ábel.

14. Měla sem milého, jmenoval se Ludvík.

Když sem ho potkala, když sem ho potkala, vylízal mu culík.

15. Měla sem milého, jmenoval se Francek.

Když sem ho potkala, když sem ho potkala, měl ho jako klacek.

IV

16. Ten morkovský zámek mezi horama. Povídala první stárka, že půjde s náma.

17. Ale panímáma ta ji nedala. Že je eště mladé děvče, aby počkala.

18. Zametala kuchyň, zametala síň, našla ona myší ocas, chlubila se s ním.

19. Zametala hůru, zametala dvůr. Povídala první stárka, že je stárek vůl.

20. A já ubožátko, sama na peci. Obracím se z boka na bok, všecko mě tlačí.

21. Obracím se ke zdi, stěna studená. Obracím se zas ke kamnom, spálím kolena.

22. Není panímámo, není jako vám. Lehnete si do postýlky a pantáta k vám.

V

23. Pobil mě, má maměnko, pobil mě muž. Pobil on mě turkyniskem, že sem spala s vojáčiskem. Pobil mě, má maměnko, pobil mě muž.

24. Pobil mě, má maměnko, pobil mě muž. Pobil on mě lopatú přes tú mrchu chlupatů. Pobil mě, má maměnko, pobil mě muž.

VI

25. Dívča ze dvorečka hledí do slunéčka, skoro-li zajde.

Slunéčko zapadá, milá byla ráda, že šohaj dojde.

Literatura a zdroje:

LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982.

JELÍNKOVÁ, Zdena. *Zavádka a skočná I*. Břeclav: Okresní kulturní středisko, 1984.

JANČÁŘ, Josef, ed. A kol. *Vlastivěda moravská: země a lid: nová řada. Sv. 10, Lidová kultura na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 200, 373 s. ISBN 80-7275-005-4

BROUČEK, Stanislav, ed. A JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakladatelství Mladá fronta, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2

BĚLÍČEK, Pavel. *Historická poetika: etnogeneze žánru ústní slovesnosti*, Praha: Urania, 2001, 212 s. ISBN 8090019390

KRUPKOVÁ, Jaroslava. *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 1991, 125 s. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia, 130/1989

BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. Národopisné aktuality [online]. KRAJSKÉ STŘEDISKO LIDOVÉHO UMĚNÍ VE STRÁŽNICI, 1970, VII(3-4) [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1970/3-4/Nr.html>

FROLEC, Václav. 35 LET MEZINÁRODNÍHO FOLKLORISTICKÉHO FESTIVALU VE STRÁŽNICI. Národopisné aktuality [online]. KRAJSKÉ STŘEDISKO LIDOVÉHO UMĚNÍ VE STRÁŽNICI, 1980, XVII(2) [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1980/2/Nr.html>

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

PÁLENÍKOVÁ, Martina. *Čarovný kroj: [lidový oděv a tradice v Morkůvkách na Břeclavsku]*. V Brumovicích: Carpe diem, 2009. Edice knih doplněná o DVD. ISBN 978-80-87195-04-8.

MRŠTÍK, Alois, Vilém MRŠTÍK, Vlastimil VÁLEK a Jaroslava JANÁČKOVÁ. *Rok na vsi: kronika moravské dědiny*. Brno: Host, 2011. Česká knižnice. ISBN 978-80-7294-563-4.

HERBEN, Jan, Alois GREGOR a Milan KOPECKÝ. *Na dědině: výbor z próz*. Editor Alois GREGOR, editor Milan KOPECKÝ, ilustroval Vladimír VAŠÍČEK. V Brně: Krajské nakladatelství, 1958, 311 s.

HORVÁTHOVÁ, Emília. *Rok vo zvykoch nášho ludu*. Bratislava: Tatran, 1986. Korene.

JEŘÁBKOVÁ, Alena. *Kroj a odívání*, 1981. Dostupné z: <http://hdl.Handle.net/11222.digilib/121786>

MIČKA, Jan. *Folklor nebo folklorismus?* In: [Folklorweb.cz/folklor](http://folklorweb.cz/folklor) a lidová kultura nejen na Moravě[online]. Olomouc: o.s. Folklorum, 2005 [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://www.folklorweb.cz/clanky/20050225>

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 341 s. ISBN 80-7106-525-0.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s., ISBN 8072290428

COBB, Nancy J. *Adolescence: continuity, change, and diversity*. 7th ed. Sunderland, Massachusetts: Sinauer Associates, c2010. ISBN 978-0-87893-338-9.

BLANK, Trevor J. *The last laugh: folk humor, celebrity culture, and mass-mediated disasters in the digital age*. Madison: University of Wisconsin Press, c2013. Folklore studies in a multicultural world.

CALLAGHAN, Brendan a Petr PABIÁN. *Co znamená "někam patřit"? Getsemany* [online]. 2000, (109), 1 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/131>